

ומשני ה"ק לפיכך בשעת איסור הבמות העלה על הסלע או על האבן חייב עיי"ש. ופירש"י וז"ל יאל מיבעי לי'. כיון דאמר אין מוצא בבמה בשעת היחר הבמות קאי. הילכך יאל מיבעי ליה. ה"ק לפיכך הואיל ובבמה בשעת היחר הבמות הוא הקטרה. בשעת איסורן אם העלה על הסלע חייב עיי"ש. והשתא אם איחא דאפי' במה שבעזרה טלמה תורת במה עלה לכל דבר. כדעת הראב"ן ז"ל. הדבר קשה היכי ממעט דאין מוצא בבמה מדכתיב מוצא פתח אהל מועד. אטו פתח אהל מועד גופי' לא משכחת לה במה. הרי לרעת הראב"ן ז"ל כל מוצא דיחיד אפי' בעזרה עלמה יש לו תורת במה לכל דבר. וכ"ש כשנכנה לכתחילה לשם במה. וא"כ אדרבה אית לן למימר דמוצא מ"מ. אפי' בבמה לא חשיבא העלאה אלא על המוצא דוקא. ומדכתיב מוצא ה' פתח אהל מועד ליכא שום משמעות למעוטי מוצא בבמה. אלא ודאי ע"כ מוכרח מזה דאפי' במה ממש שבעזרה עלמה אין עלי' תורת במה. אלא מוצא פסול בעלמא מיקרי. וכ"ש כשנכנה אותו לשם מוצא גמור אלא שלא נמסר לזכור. ואם כן במה בעזרה לא משכחת לה כלל. וספיר אימעיט מדכתיב מוצא ה' פתח אהל מועד ולא בבמה. ולכן דברי הראב"ן ז"ל י"ע אילי. וכבר נכתב דרעת שאר ראשונים ז"ל אינה כן. ולכן מש"כ לעיל (במגין הלאוין סס) בטעמן של הראשונים ז"ל שזנו לאו דלא תוכל לזכות את הפסח וגו' כן נראה עיקר:

אוצר החכמה

ספר המצות לרבינו סעדיא גאון ז"ל.

עונש יא. יב. יג.

החזין רקח שמני. וקטרת. והסך משחתי במרמה. כתיב (פ' תשא) בשמן המשחה. איש אשר ירקח

כמהו וגו' ונכרת מעמיו.

ובמפטס את הקטורת כתיב

שם איש אשר יעשה כמהו

להריח בה ונכרת מעמיו.

ובסך בשמן המשחה כתיב

(סס) ואשר יתן ממנו על

זר ונכרת מעמיו. ואף ע"ג

דבמפטס שמן המשחה ובסך

ממנו חדא כרת כתיבא.

והז"ל כשני פרטים שנקללו בלאו אחד. ולרבינו הגאון ז"ל לקיט. דלשיטתו אזיל דגם בכל כיו"צ הוא מונה כל פרט ופרט בפ"ע. אבל להב"ה וסייעתו ז"ל קשה לכאורה דהרי לשיטתם כל כיו"צ אין כל הפרטים נמנין אלא במזל אחת. ולמה זנו כאן המפטס והסך כל אחד בפ"ע. אבל לקיט ע"פ מאי דאמרין (רפ"ק דכריתות ג') ע"א) אחר ר"א א"ר הושעיה כל מקום שאתה מולא שני לאוין וכרת אחד. חלק חטאות ביניהן. ומאי היא מפטס וסך עיי"ש. וכיון דאיכא בהן כרת וחטאת בכל אחד בפ"ע גם לשיטת ה"ה וסייעתו ז"ל נמנין כל פרט בפ"ע. ולפי מה שהבין הרמב"ן ז"ל כוונת ה"ה במגין העונשין

שלא בא בהן אלא למנות האזהרות של עונשין הללו. אי"כ בל"ה אין בזה מקום קושיא כלל. דכאן כיון דעכ"פ כתיבא אזהרת לאו בכל אחד מהן בפ"ע. פשיטא שיש למנותן כל אחד בפ"ע. אבל אין זו שיטת רבינו הגאון ז"ל כמו שנתבאר כבר. ולכן מלמד מה שמנהכאן העונשין. מנה כבר שלשה לאוין שלהם לעיל במגין הלאוין (לאו ק"פ קפ"א קפ"ב) ועיי"ש מה שביארנו בזה:

אמנם לשון רבינו הגאון

ז"ל שכתב החזין

רקח שמני וקטרת. הוא

תמוה טיובא לכאורה. דמשמע דכוונתו לומר בזה דאינו ענוש כרת אלא כשעשה כן בחזן. ולאפוקי כשמפטס בפנים. והוא המזה מאוד לכאורה מאין הרגלים לחילוק זה. ואין שום רמז בשום דוכתא לחלק בזה. ולפי המבואר בפ"ק דכריתות (ה' ע"א) המפטס את השמן לסוך בו בין בפנים ובין בחזן חייב כרת. ואם פיתמו להתלמד בו או למסרו לזכור בין בפנים ובין בחזן פטור. וכן בקטורת אם פיתמה להריח בה אפי' בפנים חייב. ואם להתלמד או למסרה לזכור אפי' בחזן פטור עיי"ש. ואמנם הנראה בזה בדרת רבינו הגאון ז"ל לפי המבואר בילקוט (פ' תשא) דכין בשמן ובין בקטרת לא גרים ללמד בו

או למסרו לנזכר. אלא גירסתו ללמוד בו ע"מ למסרו לנזכר. וחדא קתני עיי"ש. וזו היא ג"כ גירסת הראשונים ז"ל ביראים (ס' של"ב של"ד) גבי שמן וגבי קטורת. אלא שיש שם ט"ס במקום אחד עיי"ש. וביראים הנדפס מכתי' (ס' רע"ח רע"ט) הוא כנכון עיי"ש. וכן גירסת הש"מ בכריתות שם עיי"ש. וכן מהבאר מדברי רגמ"ה ז"ל שם בפירושו שכן גירסתו עיי"ש. וכן הוא בגירסת שלפנינו בבביתא דשמן. (ה' ע"א) ובגמ' שם. אלא דלקמן (ו' ע"א) בבביתא דקטורת איתא לפנינו או למסרו לנזכר עיי"ש. ועי' מש"כ בזה בתוס' יו"ט (פ"ק בכריתות מ"א) עיי"ש. ולחנם הגיה הרב ב"ש בגמרא שם דל"ל ללמד בו או למסרו לנזכר. משום שכן הוא ברמזים ובסמ"ג עיי"ש. דאפשר שגם גירסת הרמזים ובסמ"ג כגירסת שלפנינו ללמד בו למסרו לנזכר. אלא שפירשו כן דה"ל כמו או למסרו. כדאשכחן בעלמא כיו"ב. ועכ"פ ראינו לכמה מהראשונים ז"ל דגרסי כגירסת שלפנינו. וכן משמע מפירש"י (פ' תשא) דס"ל דחדא קתני. ולהכי לא הביא שם אלא למעט למסרו לנזכר בלבד. אבל ללמד בו לא הביא כלל עיי"ש. וא"כ ע"כ גירסתו כגירסת שלפנינו: **ועפ"ן** נראה ע"פ מאי דאמרינן התם (ו' ע"א) מסייע ליה לרבי יוסי בר"ח דאמר קדש הוא קדש תהיה לכם כל מעשה לא יהיו אלא בקדש (פירש"י בעזרה). מיתבי המקדיש נכסיו והיו בהן דברים הראויין לקרבנות הנזכר וכו' עיי"ש. ופסקה הרמזים ז"ל (הלכות כלי המקדש פ"ב ה"ו) וז"ל וכל מעשה בקדש בתוך העזרה ומשל הקדש. והמפטם את הקטורת מן החולין או בכלי של חולין פסולה עכ"ל עיי"ש. והנה אף ע"ג דהתם לא מיתנין לה אלא לענין קטורת. מ"מ כיון דלא יליף לה אלא מקרא דקדש הוא קדש תהיה לכם. והך קרא לא כתיב בקטורת אלא בשמן המשחה. מבואר מזה ע"כ דגם בשמן המשחה דינא הכי. אלא משום דשמן המשחה וקטורת ילפינן להו מהדדי. כמבואר בסוגיא דהתם עיי"ש. להכי מיתני לה לענין קטורת. ואף ע"ג דהרב מלי"מ שם רלה להגיה שם בגמרא דמיתני לה מקרא דגבי קטורת עיי"ש. אבל זה לא יתכן. דהרי כן הוא גם בירושלמי בשני מקומות (פ"ה דיומא ה"א ופ"ד דשקלים ה"ג) עיי"ש. וכן הוא ג"כ גירסת הילקוט (פ' תשא) עיי"ש. וראיתי להרב מלי"מ שם שהקשה בסוגיא דהתם אמאי לא פריך לרבי"ח מההיא בביתא דמיתני לעיל בסמוך דתניא המפטם את הקטורת למוסרה לנזכר פטור. אלאמא עושין קטורת בחוץ וכשר. וכי תימא דה"א דמיתני בשעשה הקטורת בעזרה. א"כ הכי נמי במתני' דהמקדיש נכסיו נימא דבהכי מיתני. ומתחלה תירץ דמשום דגבי שמן המשחה נמי תניא הכי לעיל דפטור כשפיטם למסרו לנזכר. והתם בלא"ה פשיטא דאינו כשר לנזכר. דהא אין לנו בשמן המשחה אלא אותו שעשה משה. כדילפינן מדכתיב ביה יהיה זה לי לדורותיכם. וא"כ למה לי קרא למעוטי פיטם למסרו לנזכר. וכבר הקשו כן התוס' בגזיר (פרק כה"ג מ"ז ע"א). ותירלו שם דהכוונה היא רק למסרו לנזכר שילמדו לעשותו. ולא שימסחו ממנו. וא"כ גבי קטורת נמי אפשר לפרש הא דתניא דלמסרו לנזכר פטור. היינו כדי שילמדו לפטם. ולהכי לא פריך אלא ממתינתין דהמקדיש נכסיו עכ"ל עיי"ש. ולענין עיקר דברי התוס' בגזיר שם תמוהים

אללי. דהרי הא דבשמן המשחה תניא דמפטם למסרו לנזכר פטור. ילפינן התם בגז"ש מחכונתו במתכונתו מקטורת עיי"ש. והשתא כיון דבקטורת שפיר שייכא בה מסירה לנזכר להקטיר. וא"כ אין לנו לפטור ממיעוטא דקרא אלא כשמפטם למסרו לנזכר לנזכר הקטרה. היכי נילוף מינה לשמן המשחה לפטור כשעשאו גמסו לנזכר רק כדי שילמדו לעשותו. והא בקטורת גופא נמי לא קים לן דפטור בהכי. דנראה ודאי דלא מיעט התם קרא למיפטרי' אלא כשמפטם לנזכר להקטירה. דה"ל במקום קטורת של נזכר ממש. משא"כ כשלא פיטמה אלא כדי ללמוד. מנ"ל למיפטרי'. וא"כ שמן המשחה דלא שייכא ביה אלא מסירה ללמוד. היכי נילף מהתם למיפטרי'. הן אחת דלפי המבואר בתוס' שם דגירסתם היא שם ללמוד בו או למסרו לנזכר עיי"ש. וא"כ לכאורה ע"כ משמע להו ממיעוטא דך קרא למיעוטי נמי מפטם ללמוד בו. וא"כ שפיר יליף מינה נמי לשמן המשחה. אלא דמלבד דבגמרא שם לא מיעט מדכתיב לא תעשו לכם אלא למסרו לנזכר בלבד. דדריש לכס הוא דאסור. הא למסרו לנזכר פטור עיי"ש. גם מעיקר מיעוטא דלכס ודאי לא משמע למעוטי אלא למסרו לנזכר. שלא פיטם לנזכר אלא לנזכר הנזכר ולא קרינן ביה לכס. אבל ללמוד בה ליכא למשמע מהך מיעוטא. דודאי להתלמד נמי שפיר קרינן ביה לכס. ומאי דפטרין נמי מפטם להתלמד לפי הך גירסא. כבר כתב הרב המבי"ט (פ"א מהלכות כלי מקדש) דלא נפק"ל אלא מדכתיב בשמן המשחה גופיה אשר ירקח כמא. וללמד לא הו' כמא כיון שאינו למשיחה עיי"ש. וא"כ גם לגירסת התוס' ודאי קשה טובא:

איברא דמדברי התוס' בגזיר שם ע"כ מבואר שלא בדברי המבי"ט. דכיון דלהתוס' מאי דממעטינן בשמן המשחה מפטם למסרו לנזכר. היינו ללמוד שידעו לעשותו ולא שימסחו ממנו. א"כ הרי לדברי המבי"ט ז"ל גם מפטם למסרו לנזכר אימעיט מהך קרא גופי' דאשר ירקח כמא. דהא גם האי אינו אלא ללמד ואימעיט מדכתיב ב' כמא. דללמד לא הו' כמא כיון שאינו למשיחה. כמש"כ המבי"ט שם. וא"כ למה ליה למילף בגז"ש דמתכונתו במתכונתו מוקטורת. הא מהאי קרא דכמא דכתיב בשמן המשחה גופי' שמעינן לה. ובאמת דדברי המבי"ט ז"ל גופי' נפלאים בעיני דלקמן (שם פ"ב) גבי קטורת כתב הוא גופי' דלהתלמד בה או למסרה לנזכר דפטור נפק"ל מדכתיב להריח בה. שלא חייבה תורה אלא לעושה כמתכונתה להריח בה עיי"ש. וא"כ מלבד מה שזה הוא נגד המבואר בסוגיא בכריתות שם דמקרא דלכס הוא דנפק"ל בקטורת. והוא נמשך בזה אחר פירש"י (פ' תשא). וכבר תמה הרב ב"ש. על פירש"י שם בזה עיי"ש. דבריו סותרים זה את זה למש"כ הוא גופי' כאן דמלכס נפק"ל למעוטי בקטורת מפטם למסרה לנזכר. ושמן המשחה נפק"ל בגז"ש מהתם. ולהתלמד אימעיט מדכתיב כמא. ואין להאריך בזה:

ועכ"פ ודאי דברי התוס' שם ל"ט טובא. ועיקר דבריהם (שם בד"ה וכן משום) שכתבו וז"ל ולא היו יכולין לעשות שמן המשחה אחר למשוח בו. דכתיב שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם. זה ולא אחר. כדאיתא בפ"ק בכריתות וכי גם אחד היה

בשמן המשחה והלא הרבה נסים נעשו בו שמחילה לא היה אלא י"ב לוגין ובו נמשח המשכן וכו'. וכולו קיים לעתיד לבא שנאמר שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם. והא דאמר התם המשחם השמן ללמוד בו או למסרו לזכור פסוק. הא דקאמי למסרו לזכור ללמדם שידעו לפעוהו וכו' ולא שמשחו ממנו וכו' עכ"ל עיי"ש. ומבואר דפשוט אללם דמקרא דשמן משהת קדש יהיה זה לי לדורותיכם נפק"ל שלא יהיה כשר למשיחה אלא שמן המשחה זה שעשה משה במדבר בלבד. וכל שמן אחר זולתו אע"פ שנעשה בכל משפטיו וחוקותיו האמורים בו פסול לעבד הוא תמוה מאוד אללי ולא ידענא מנא לכו הא. דמהיאי דכריתות שהביאו ודאי לא מוכח מדי. דלא יליף התם מהך קרא אלא שהכתוב הבטיח דשמן זה יתקיים לדורות עולם. אבל לפסול שמן אחר זולתו ליכא לתשמוע מהך קרא. ולא מיירי התם כלל מזה. ומהיאי דאמר ר"י בר"ח התם קדש הוא קדש תהיה לכס כל מעשיה לא יהיו אלא בקודש. מתבאר איפכא. לפי משכ"ל דכיון דהך קרא בשמן המשחה הוא דכתיב. ע"כ עיקר הך דינא לא כתיב אלא בשמן המשחה. אלא משום דקטורה ושמן המשחה גמירי להו מהדרי. וילפינן לה ג"כ לענין קבורה. וא"כ ע"כ מוכרח מזה דגם שמן אחר זולת זה שעשה משה במדבר כל שנעשה כהילכתו כשר. דאל"כ למאי הילכתא אשמיטין קרא דבעינן שכל מעשיה לא יהיו אלא בקודש. והרי אפילו נעשה בקודש ומשל קודש וככל משפטיו וחוקותיו. ולא עוד אלא אפילו נעשה ע"י משה רבינו ע"ה עלמו. הרי הוא פסול לדעת החוס' מדכתיב זה ולא אחר. אלא ודאי אע"פ שהבטיח הכתוב דשמן זה של משה יתקיים לדורות עולם. ולא יסרכו לפסס שמן אחר. מ"מ אם נעשה אחר כהילכתו כשר הוא למשוח בו ולא פסלי קרא כלל. ומה שלא עשו שמן המשחה אחר שגזו יאשי' שמן המשחה שעשה משה. הדבר פשוט דלק"מ דודאי יש בכלל גזירה זו חקנה שלא ישתמשו כלל בשמן המשחה מאז והלאה. דאל"כ מאי הועיל בגזירה זו. אטו הנביאים וחז"ל שהיו בימיו ואחריו לא היו יכולים לפסס שמן אחר כהילכתו תחת אותו שגזו הוא. ועוד הרי בארון ליכא מיעוטא לפסול ארון אחר. ואמאי לא עשו אחר. אלא ודאי בדכתיבנא דמשום שראה יאשי' המלך לגדור גדר לזורך, שעה שאינו ראוי שיהא הארון במקדש ושימשו בשמן המשחה. עמד וגזס. ולא ניתן רשות לעשות אחרים תחתיהם. אע"ג דודאי מדינא גס אחרים כשרים:

וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל כמתבאר ממש"כ בזה"מ (שורש עשירי) וז"ל שאין ראוי למנות ההקדמות אשר הם לתכלית אחת מן התכליות. דע כי פעמים יבאו לוויין בתורה ואופן הלוויים אינן מלוה: אבל הם ההקדמות לעשות המלוה כאלו הוא מוסר איך ראוי שתעשה המלוה ההיא. דמיון זה אמרו ולקחת סלת ואפית אותה. כי אינו ראוי שימנה לקחת הסלת מלוה. ועשייתה לחם מלוה. אבל הנמנה הוא אמרו ונתת על השלחן לחם פנים וכו'. ועל הדרך הזה בעלמא אמרו וכו'. וכן קח לך בשמים ראש לא ימנה. ואמנם ימנה הלוויי שגזו שנמשח כהנים גדולים ומלכים וכלי הקדש בשמן המשחה וגו' פכ"ל עיי"ש. ולדעת החוס' שם ודאי בלא"ה לא

יתכן למנות פיעוס שמן המשחה במזין המלות. שהרי לפי דעתם הו"ל מלוה שאינה נוהגת לדורות. ולא נלטו זה ישראל אלא משה בלבד פעם אחת. ומשעשה השמן שעשה בפסל כל שמן זולתו שיעשו אחריו. ואפילו הוא עלמו. וכבר השריש הרמב"ם ז"ל לעיל (שורש שלישי) שאין למנות מלוה שאינה נוהגת לדורות עולם. ואפילו מלוה שענין שלה קיים לדורות. כמו מלות חכמים גדולות. כיון דמ"מ לא נעשית אלא פעם אחת החליט שם שאין למנותה. והשיג על הבה"ג וסייעתו ז"ל שמונארה עיי"ש ובדברי הרמב"ן ז"ל שם. וא"כ בעשיית שמן המשחה דהיינו פרשת קח לך בשמים ראש וגו'. לא הולך לומר שאינה נמניה משום שורש זה. דבלא"ה לא יתכן כלל למנותה מזה שורש שלישי. אלא ודאי ע"כ ס"ל דעשיית שמן המשחה ודאי הו"ל מלוה הנוהגת לדורות עולם. דהמלוה שתמא נאמרה כשאר כל המלות. ואם כלה השמן הזה נלטו לפסס שמן אחר כזה. ואע"פ שהבטיח הכתוב שלא יכלה שמן זה לעולם. מ"מ אין זה אלא ממשעה נסים. וכבר ידוע כי התורה לא תסמוך במלותיה ובאזהרותיה על הנס. וכמש"כ הרמב"ן ז"ל (פ' חמור) עיי"ש. וכן כתבו החוס' (בפ"ק דיומא כ"א ע"א) בד"ה נבלעין וכו' עיי"ש. וכ"כ בחוס' יסנים שם (בד"ה מוראה) עיי"ש. וכבר כתב בתשכ"ן (ח"ג סי' ל"ז) דגם בחלמוד לא נמנעו מלפרש הדינים אע"פ שלא הולרכו משום מעשה נסים עיי"ש בדבריו. הן אחת דבלא"ה תמוהים אללי דברי הרמב"ם ז"ל שם במש"כ דהמלוה הנמנית בשמן המשחה אינה אלא למשוח כהנים גדולים ומלכים וכלי שרת בשמן קמשה. וזה תמוה דלמשיחת מלכים בשמן המשחה אין לנו שום מלוה בקרא כלל. ואדרבה בתוספות הרא"ש ז"ל (פ"ג דהוריות י"א ע"ב) הקשה מ"ל שמוחר למשחם דהרי זרים הם וכתיב אשר יתן ממנו על זר וגכרת. עיי"ש מה שתיך בזה. ועכ"פ מלוה ודאי ליכא בתורה לענין זה. וע"י מש"כ בזה הראב"ע ז"ל (פ' תשא) בשם רבינו הגאון. וגם כלי שרת אין למנות משום דהו"ל מלוה שאינה נוהגת לדורות דקיי"ל דכל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן מכאן ואילך עבודתן מחנכתן. וילפינן לה (פ"ב דשבוט ט"ז ע"א) מדכתיב וימשחם ויקדש אותם. אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה. וכן פסק הרמב"ם ז"ל גופי' (פ"א מהלכות כלי מקדש ה"ב) עיי"ש. וכבר השריש הרמב"ם ז"ל שם לעיל (שורש שלישי) דכל כיו"ב אינו נמנה. ואין לנו למנות בזה אלא המלוה למשוח כהנים גדולים בלבד. ואמנם במזין המלות שלו (עשה ליה) דבריו מוזקקים. דשם כתב וז"ל שזנו שיהיה לנו שמן עשוי על מתכונת המיוחד מוכן למשוח בו כהן גדול שימנה. וכו' וממנו ימשחו קצת המלכים וכו' וכבר נמשח בו המשכן וכל כליו. לא ימשחו בו הכלים לדורות. כי בבאור אמרו בספרי שבמשיחתן של אלו. רולה לומר כלי המשכן. הוקדשו כל הכלים לעסיד לבא. אמר יתעלה ית"ש שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם עכ"ל עיי"ש הרי שלא כתב שם בעיקר המלוה אלא משיחת כה"ג בלבד. וכן מבואר בפיה"מ להרמב"ם ריש כריתות עיי"שה. אלא שכתב דרך אגב שנמשחו ממנו ג"כ קצת המלכים וגם בימי משה נמשחו בו כלי המשכן. ואין זה עוהב לדורות. וע"י הוריות (י"א ע"ב) שדרשו כי

זה הוא זה טעון משיחה וכו' עיי'ש היטב ולע"ק. ומה שהביא שם מהספרי. כן הוא בספרי (נשא פיסקא מ"ד). אבל מה שהביא מקרא דשמן משחת קדש וגו'. זה ליחא בספרי שם עיי'ש. ובספרא (פ' מלוואים פ"א) ובפ"ג דהוריות ופ"ק דכריתות שם דרשו הך קרא לענין אחר וכמשכ"ל:

ועב"פ מחבאר מדברי הרמב"ם ז"ל שם דלא ס"ל כדעת החוס' בנייר שם. וכן מחבאר מדברי הרמב"ם ז"ל (במ"ע ל"ה שם) מדכתב דעטן המזוה הוא שזנו שיהיה לנו שמן עשוי מוכן למשוח בו וכו'. ולדעת החוס' שם הרי אין זה נוהג לדורות שכבר נהקיים בימי משה. ושמן אחר זולתו לא יהיה עוד ואפילו לעתיד לבא. ואם נעשה אפילו כמסכונתו ככל הילכותיו הרי הוא פסול. ואע"ג דבלא"ה כבר כתב הרמב"ם ז"ל בשרשים שם דעיקר המזוה הגמנית בשמן המשחה אינו אלא המשחה בלבד ולא עשיית השמן. מ"מ הרי מבואר מדבריו כאן דעכ"פ גם פטום השמן בכלל המזוה הגמנית הוא. אלא דשם כתב דהפטום עלמו אינו נמנה בפ"ע משום שאינו אלא הקדמה להכלית. אבל מ"מ בכלל המזוה הוא במשכ"ל כאן. וא"כ ע"כ ס"ל שנוהג לדורות. וביותר מחבאר כן ממשיכ' במנין העשין שבריש הלכות כלי המקדש (ע"ש א') לעשות שמן המשחה עיי'ש. הרי שמה העשייה במלות עשה. וכ"כ (פ"א מהלכות כלי המקדש ה"א) וז"ל מלות עשה לעשות שמן המשחה שיהיה מוכן לדברים שצריכין משיחה בו שנאמר ועשית אותו שמן משחת קדש עכ"ל עיי'ש. הרי להדיא דס"ל שהוא מזה הנוהגת לדורות שנתחייבנו לעשותו. דא"כ הרי כבר הוא עשוי ולא יעשה עוד לעולם. וכל הנעשה אחר השמן הראשון הוא פסול. ומה זה שכתב מ"ע לעשות. וכן הוא לשון הסמ"ג (עשין קס"ו) והחנוך (מלות ק"ו). והרשב"ץ ז"ל (בזה"ר עשין קכ"ג) ועיי'ש בפנים (עשין ס"ו מ"ט) עיי'ש היטב. וא"כ מבואר דלא ס"ל כדעת החוס' דנייר שם:

א"א שיש לי מקום עיון בדברי הרמב"ם ז"ל (פ"א מהלכות כלי המקדש ה"ד) שכתב וז"ל העושה שמן המשחה וכו' חייב כרת וכו'. והוא שיעשה אותו להמשח בו אבל אם עשהו להתלמד או ליתנו לאחרים פטור עכ"ל עיי'ש. ומקורו מדברייא דפ"ק דכריתות שם דקתני המפטם את השמן ללמד בו למסרו לזכור פטור לסוך חייב וכו' עיי'ש. ובמשכ"ל בכ"מ שם עיי'ש. אלא ששינה הרמב"ם מלשון דברייא. שבמקום למסרו לזכור דקתני החס. כתב הוא ליתנו לאחרים. ולפמשכ"ל דלא ס"ל כדעת החוס' בנייר שם. אלא ס"ל דודאי גם שמן אחר שנעשה ככל משפטו וחוקתו כשר למשוח בו. אלא שלא הורכו לעולם לעשות אחר. משום דשמן הראשון שעשה משה במדבר כולו קיים והובטחו שלא יכלה לעולם. ולא יחסר ממנו מאומה גם לעתיד לבא. עכ"ל דלהכי שינה הרמב"ם מלישנא דברייא משום דכיון דאין הוצרך לריכין לשמן המשחה אחר זולת זה שעשה משה. ולא יצטרך לעולם. אע"פ שאם עשו עוד שמן אחר הרי הוא כשר למשיחה. מ"מ לא שייך ב' עשייה למסרו לזכור למשוח בו. כיון שאין בו צורך לזכור כלל. ולא יהיה להם צורך בו לעולם. והילכך אפי' אמר שהוא מפטמו ע"מ למסרו לזכור למשיחה לא אמר כלום. והו"ל

פטומי מילי בעלמא וחייב. ולזה ס"ל להרמב"ם ז"ל דלמסרו לזכור לאו דוקא. אלא איירי דקתני הכי גבי קטורת נקט גמי הך לישיבא הכא גבי שמן המשחה. ועיקר הכוונה הכא אינו אלא שפטמו להתלמד בו הוא או ליתנו לאחרים שיתלמדו בו. והילכך אע"ג דלקמן (פ"ב ה"י) לענין קטרת הביא הרמב"ם ז"ל לישיבא דברייא כמו שהוא עיי'ש. כאן לענין שמן המשחה שינה מלישנא דברייא. ולא כתב למסרו לזכור. דמשמע ודאי לזכור. דהיינו למשיחה. אלא כתב ליתנו לאחרים. דהיינו שיתלמדו בו. הם. אלא דהדבר קשה לכאורה דכיון דס"ל דאם עשו שמן המשחה אחר ככל משפטו הרי הוא כשר למשיחה. אלא שע"פ גם לא הורכו לכך. א"כ מ"ל להוציא דברייא מפשטה. ודילמא דוקא למסרו לזכור למשוח בו הוא דפטור. משום דכתיב דלא לריכי ל'. מ"מ כיון דעכ"פ הוא כשר למשיחה. הלכך לא חייב' קרא על עשייתו. משא"כ כשלא עשהו אלא לאחרים שיתלמדו בו. אפשר דלא מיפטר מכרת. ואע"ג דלהתלמד בו הוא עלמו פטור לדעת הרמב"ם. מ"מ לאחרים אפשר דלא מיפטר. וצפרט דכיון דלמסרו לזכור לא כתב מיעוטא בשמן המשחה גופי'. אלא מקטורת הוא דילפינן לה. א"כ היכי יתכן לומר דבקטורת מסירה לזכור ממש ילפינן למעוטי. ובשמן המשחה הוא ענין אחר לגמרי. דהיינו ליתנו לאחרים להתלמד בו. וזה ודאי תימא. וכדרך ששמדנו לעיל על דברי החוס' בנייר שם. ועל דברי הרמב"ם ז"ל הדבר תמוה ביתר שאת כמבואר. מיהו קושיא זו יקשה על הרמב"ם אפי' אם הוה ס"ל כדעת החוס' בנייר שם דאפי' עשו הוצור שמן אחר ככל משפטו וחוקתו למשיחה הרי הוא פסול. דעכ"פ כיון דשמן המשחה לא נפק"ל אלא מקטורת כמבואר בסוגיא דכריתות שם. ע"כ אי אפשר לפרש בשמן המשחה בענין אחר מבקטורת גופא. וראיתי להסמ"ג (לאוין ר"ב ר"ג) דאע"פ שדרכו לימשך אחר לשון הרמב"ם ז"ל. כאן נטה מדבריו. וכתב כלשון דברייא ממש וביותר ביאור. ומשמע להדיא מדבריו שמפרש דברייא כפשטה במסירה לזכור ממש למשוח בו עיי'ש. ולכן דברי הרמב"ם ז"ל בזה ז"ע אללי כעת:

ועב"פ מבואר דדברי החוס' בנייר שם תמוהים וכל שאר הראשונים ז"ל לא ס"ל הכי. אלא דהרלב"ג והר"י אברבנאל ז"ל (פ' תשא) מבואר דס"ל גמי כדעת החוס' שם עיי'ש היטב. וכבר חמה הרב כנ"ג (א"ח ח"א בהגהותיו להרמב"ם פ"א מהלכות כלי המקדש) על דברי הרלב"ג עיי'ש. אלא שכבר הרגישו קצת אחרונים ז"ל שע"פ דברי החוס' דנייר שם אין מקום לתמיהה. ואני מוסיף דגם לפי דברי הרמב"ם ז"ל שהבאתי לעיל לק"מ. אלא שכבר נחבאר דגם דברי החוס' וגם דברי הרמב"ם ז"ל תמוהים בזה ול"ע. ומעשה לפ"ז מחבאר דאין תרצו של המ"מ מספיק כלל לקושייתו בסוגיא דפ"ק דכריתות שם. ולכן נראה מוכרח כמו שחירך שם עוד דעיקר מאי דפריך עלי' דריב"ז היינו דמדקאמר כל מעשיה לא יהיו אלא בקודש. שמעין מינ' חרתי. חדא שיהא הפטום בעזרה. ואידך שיהיה משל הקדש מתרומת הלשכה. וא"כ מדברייא דהמפטם למוסרה לזכור לק"מ. דמיירי שפטמה בפנים בעזרה. וכיון שמסרה לזכור הרי זה כתרומת הלשכה. וא"כ בה חרתי. אבל כה"ה

כיון דעכ"פ הוא כשר למשיחה כמו השמן שעשה משה. ה"ל בכלל לורך לבור. וילפינן ליה מקטרת ליפטר על פטומו במתכונתו. מ"מ למורו אין בו לורך כלל לבור וליכא למילף מהתם למיפטר"י. דלא מיטע קרא התם אלא לרכי לבור וזה אינו ללרס. וזה נכון. אלא שכבר נתבאר דעיקר הגירסא היא גם בקטורת כמו בשמן המשחה כמבואר בראשונים ז"ל ואין להאריך בזה:

עב"פ מתבאר דלא מיפטר בפטום השמן במתכונתו אלא במסירה לבור בהכשר. בענין שכר למשיחה. וכבר נתבאר דאינו כשר למשיחה אלא כשכל מעשיו בקדש בפנים בעזרה. כדילפינן מדכתיב צ"י קדש הוא קדש יהיה לכם. (בפ"ק דכריתות ס"ט) ובירושלמי (פ"ה דיומא ה"א. ופ"ד דשקלים ה"ג) עיי"ש. וא"כ כל שפטמו חוץ לעזרה במתכונתו לא שייך ביה מסירה לבור. ולא מיפטר בשום ענין מכרת. ומעשה א"כ מדוקדק הדק היטב לשון רבינו הגאון ז"ל כאן שכח החוץ רקח ששני וקטרתו. ולאפיקי כשפטום בפנים בקודש דהיינו כשמסרו לבור. דלא נעשה בעזרה בקדש וגם ה"ל משל קודש. כיון שמיסרו לבור. דלא אינו ענוש כרת. וכן נראה א"ל דעת המוס' עה"ת (פ"ה תשא. בדעת זקנים ובהדר זקנים) שכתבו וז"ל איש אשר ירקח כמותו. וכן גבי קטרת לפי שאין דרך להשתמש בשרביטו של מלך. וכן אמרו מז"ל (ר"ה כ"ב ע"א) שלא יעשה אדם בית חבנית היכל ולא מנורה של שבעה עכ"ל עיי"ש. וכן נראה מדברי הרא"ש ז"ל ביראים (ס"י של"ב) שכתב וז"ל לזה יולרנו שלא ישתמש הדיוט בכתר קדושה. והקפיד שלא יעשה אדם שמן דומה לשמן המשחה וכו' עכ"ל עיי"ש. וא"כ מבואר דלדעתם ג"כ הכא כמו התם אין עיקר האיסור אלא בחוץ. אבל בפנים סתמא דמילתא שרי. כי היכי דבההיא דהתם בית חבנית היכל אכסדרה חבנית אולם שולחן חבנית שולחן מנורה חבנית מנורה. דנפק"ל מדכתיב לא תעשון אתי. אתי הוא דשרי הא בחוץ אסור עיי"ש. הכי נמי הכא בחוץ הוא דאסור. הא בפנים דודאי מסתמא לשם גבוה ללורך לבור קטבד שרי. ושלא כדעת התוס' בגזיר שם והרלב"ג והר"י אברבנאל ז"ל כמו שנתבאר. ומבוארים על כן דברי רבינו הגאון ז"ל:

ומיז"ב רבינו הגאון ז"ל והסך משחתי במרמה. לכאורה נראה דכוונתו בזה לומר שאינו עומד כרת אלא במזיד. אבל אין זה נכון. דא"כ מ"ש הכא שכתב בן יוסף מבשר כל העונשין. שכולם אינם אלא במזיד דוקא. וכבר רמז על זה בריש העונשין במע"כ תמיתות זדים פזרתו. ועוד דודאי יוסף שייך כאן לשון ערמה על המזיד. כלשון הכתוב וכי יזיד איש מל רעהו להרגו בערמה. אבל לשון מרמה לא שייך בחקוק זיון ולא מצינו כו"כ. אבל נראה דכוונתו בזה שאינו רבמפטום שמן המשחה וקטורת. העונש הוא בשל. שאין חיובו אלא משום שעשה במתכונת של שמן משחת קדש ושל קטרת הסמים. אבל הסך אינו ענוש כרת אלא על היות ששמן משחת קדש שעשה משה במדבר דוקא. כדתיבא (פ"ק דכריתות ה' ע"א) עיי"ש. ומסור תחת ידי הגזברים. ואין ברשותו לסוך ממנו. ואי אפשר לו לסוך ממנו אלא בדרך רמיה שלא בדיעת הגזברים והעמונים על שמירתו. וזהו שכתב במרמה. ולא קאי אלא

בההיא דמקדים נכסיו והיו בהם קטורת דקתני שהיא ראויה לבור. נהי דמצינו למימר דמיירי בשפטמה בעזרה. מ"מ ע"כ מוכח משם שעושין קטרת אפי' מן החולין. דליכא למימר דמיירי שהסרה לבור וכו' עיי"ש בדבריו. וכדבריו מבואר בפ"ה הרגמ"ה ז"ל שם שכתב וז"ל אלא לאו קטורת ומדקאמר הקדים נכסיו והיו בהן קטורת. אלא דאזכרה קטורת עשהה בחול. דאי נעשה בקדש לבור הוא. אלא עשייתה בחול וכו' עכ"ל עיי"ש היטב. ומבואר בהדיא דמפרש דעיקר הקושיא היינו רק דמהתם מוכח דאפי' כשנחפטמה משל חולין ואח"כ הקדישה ומסרה לבור כשרה. וכמו שהעלה הרב מל"מ ס"ט:

והשתא א"כ לפי מה שביארנו לעיל דלגירסת רוב הראשונים ז"ל חדא קתני בבבביתא. ללמד בו למסרו לבור. דלפי גירסא זו משמע דעיקר הפטור אינו אלא מה שמסרו לבור. והאי דקתני ללמוד בו אינו אלא טעם למה עשה כן לפטום השמן משלו. ולזה קאמר שטעם כן כדי להתלמד בו. אלא משום שאסור לעשותו במתכונתו. לכן מסרו לבור. וזהו תקנתו ליפטר מכרת. אבל להתלמד בו לבד. אין זה מלילו מעונש כרת. ועפ"י אפשר לקיים הגירסא שלפנינו דבשמן המשחה קתני חדא ללמד בו למסרו לבור. ולקמן גבי קטרת קתני להו בתרתי. ללמד בו או למסרו לבור. ולפמש"כ הדברים מדוקדקים. דבשמן המשחה שלא הולרנו לעולם לשמן אחר כלל. ואותו שעשה משה לא חסר מאומה. והוכחנו שלעולם לא יחסר. א"כ לא היו הליבור לריבין כלל לשמן אחר. וגם לא היה לורך להם כ"כ ללמוד פטום השמן. שהרי לא ילטרנו לפטום לעולם. ואין בו אלא משום דרוש וקבל שכר למיסבד קראי בעלמא. ולכן אין למידו פוטרו מכרת. דמאחר שהזהיר הכתוב וענוש כרת על פטומו במתכונתו. מי בקש זאת מידו להתלמד בו במעשה בפועל. אלא דמ"מ כיון שפטמו ע"מ למסרו לבור למשוח בו. יגהי שאין הליבור לריבין לו. מ"מ כיון דעכ"פ הוא כשר למשוח בו. אחר שנחפטום ככל משפטיו וחוקותיו. שפיר ילפינן בגז"ש מקטורת לפטרו. ולפי שפטום השמן דבר יקר הוא מאוד ועולה בדמים מרובים. והוא ללא לורך. להכי קתני ללמד בו. דמשום שרצה להתלמד בו במעשה בפועל לכן פטמו במתכונתו ע"מ למסרו לבור. ובזה פטור כדילפינן מקטורת. משא"כ בקטורת דמלבד מה שהולרנו לפטום הקטורת ללרכי לבור. גם הלמוד עלמו הוא דבר גדול והוא מלרכי לבור. כמבואר בפרק א"ל הממונה (ל"ח ע"א). בית אבטינס היו בקיין במעשה הקטורת ולא ראו ללמד שלמו חכמים והביאו אומנין ממנרים וכו'. ככל יוס היו נוטלין שנים עשר מנה כפלו להם שבתן וכו' עיי"ש. והיום ודאי גם הלמוד עלמו הוא בכלל לרכי לבור. וכי היכי דירשינן מרבית לא תעשו לכם. לכם הוא דאסור הא למסרו לבור פטור. הכי נמי שמעינן מיני דפחור על הפטום ע"מ להתלמד בו. דמשמע לכס הוא דאסור הא ללרכי לבור פטור. ולמוד מעשה הקטורת נמי מלרכי הליבור הוא מלד עלמו. אע"פ שלא מוכרה לבור. דנקרא מסירה לבור לא כחיב. אלא מייתורא דקרא דלכס שומעין למעוטי לפטורי מה שאינו לכס. ונכללו בזה בין הלמוד. ובין הפטום עלמו לורך הליבור. אבל בשמן המשחה נהי דהשמן עלמו

אלא על הסך דסמך ליה. וכוונתו לרמוז בזה דינא דברייתא שם דאין הסך ענין כרת אלא על סיבת שמן המשחה שעשה משה בלבד שאי אפשר לו שיוסף ממנו אם לא במרמה. ודברי רבינו הגאון ז"ל מדוקדקים כדרכו:

עונש יד. טו.

לועזי נותר. ופגול. בנותר כתיב (פ' קדושים) ואוכליו עונו יאש כי את קדש ה' חלל ונכרתה הנפש ההיא. דגמרינן (פ' ב' דבזבחים כ"ח ע"א). ובפ' דכריתות ה' ע"א) בגז' דהך קרא מיירי בנותר ע"י. ואמנם בפגול לא אשכחן בהדיא כרת בקרא. אלא גמרינן לה בגז' עון עון מותר. דפגול כתיב (בפרשת לו) והנפש האוכלת ממנו עונה תשא. ושם בנותר כתיב ואוכליו עונו יאש מה התם כרת אף כאן פגול בכרת. ואע"ג דכבר נכתב דלשיטת רבינו הגאון ז"ל כל כיו"ב שאין עיקר המזהר מביא' בהדיא בקרא אלא נפק'ל בגז' וכיו"ב. אינה נמנית בחשבון המזות. כמו שביארנו במנז' (ס' ז' שורש שני) וגם בפנים בדמה דוכתי. כמו במנין העשין (עשה קפ"א). ובלאוין (לאו ל"ח ל"ט ר"ז רט"ז) ושאר דוכתי. מ"מ כאן לא מביע'א בנותר דכתיב ביה בהדיא כרת בקרא. ולא גמרינן בגז' אלא גילוי מילתא בעלמא דההוא קרא בנותר הוא דמיירי. אלא אפילו פגול כיון דמיהת בהדיא כתיב בקרא והנפש האוכלת ממנו עונה תשא. הרי דעכ"פ מפורש בפגול גופי' דמתחייב על אכילתו עונש בדיני שמים. אלא דלא נחפרש בקרא בהדיא מה הוא ענקו אש כרת. או מיהת בידי שמים. והולכנו בזה לגז' דעון עון מותר דעונש זה היינו כרת. וכיון דעכ"פ עיקר העונש בידי שמים מפורש בו בקרא בהדיא. שפיר הוא נמנה גם לשיטת רבינו הגאון ז"ל במנין שאר העונשין:

וראיתי בפי' י"ג מדות דר"י. המיוחס לרבינו הגאון ז"ל. שכתב (במדה שנית) וז"ל ועוד אמר בפגול ואוכליו עונו יאש כי את קדש ה' חלל ונכרתה הנפש ההיא מעמה. זהו ענין מפורש מקלמו בכרת. ונאמר בנותר ביום ההוא יאכל לא תותירו ממנו וגו' ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי. זהו ענין סתום מקלמו. מפני שלא פירש עונש אוכל נותר כמו שפירש עונש אוכל פגול שהוא בכרת. ויש לנו להשוות דבר לדבר. שנאמר למעלה כי את קדש ה' חלל ונכרתה. ונאמר כאן ולא תחללו. מה למעלה במי שחלל שהוא בכרת עונש. כאן בלא תחללו שאם תחללו תהיו בכרת כזה האחר שחלל עכ"ל ע"י. ולפי זה גבי פגול מפורש בו בהדיא עונש כרת בקרא. דס"ל דקרא דואוכליו עונו יאש וגו' בפגול הוא דמיירי. ולא בנותר. אבל גבי נותר לפי דבריו שם לא כתיב שום עונש כלל בקרא. אלא גמרינן ליה בגז' מפגול שהוא בעונש כרת. וא"כ לפי קשה לאידך גיסא מה שמנה כאן במנין העונשין עונש כרת דאכילת נותר. כיון דלא כתיב ב' שום עונש בקרא כלל ולא נפק'ל אלא מגז'י. אמנם מלבד דגם לפי אפשר לומר דכיון דענין גז' זו היינו לומר דכמו שפגול עונש הכתוב ביה על אכילתו משום

שאכילה זו היא אכילה המחללת קדשים הכי נמי נותר כיון דאכילתו קרי' רחמנא חלול קדש. הו"ל כאילו כתיב ביה כרת בהדיא. שהרי כבר גלי לן קרא גבי פגול דאכילה שיש בה חלול קודם עונש עליה כרת. וא"כ מאי דכתב רחמנא בנותר דאכילתו הו"ל חלול קדש. הרי זה כאילו פירש בו הכתוב עונש כרת בהדיא. וא"כ שפיר יש לומרנו בחשבון העונשין שכרת. בלא"ה עיקר הדברים הללו שכתב שם תמוהים מאוד. שהם נגד סוגיא ערוכה דפ"ק דכריתות שם. דבהדיא אמרינן התם א"ר ינאי לעולם אל תהי גז' קלה בעיניך שהרי פגול אחד מגז'י תורה ולא למדו הכתוב אלא בגז'י. נאמר להלן ואוכליו עונו יאש ונאמר כאן והנפש האוכלת ממנו עונה תשא מה להלן בכרת אף כאן כרת ע"י. הרי בהדיא דקרא דואוכליו עונו יאש בנותר הוא דכתיב. ופגול הוא דילפינן לכרת מנותר דההוא קרא בגז' דעון עון. וכן מבואר בזבחים (כ"ח ע"ב). כ"ט ע"א. מ"ד ע"א) ובספרא (לו סוף פ"ג) ובתמורה (ג' ע"א) ע"י. והוא דבר מוסכם אין חילק בדבר. ומאי דאמרינן (רפ"ק דכריתות שם) א"ר סימאי אל תהי גז' קלה בעיניך שהרי נותר אחד מגז'י תורה ולא למדו הכתוב אלא מגז'י. מאי היא יליף קדש קדש וכו' ע"י. היינו רק לענין דלא נימא דההוא קרא דואוכליו עונו יאש קאי על מחשבת חוץ למקומו דמיירי ביה בקרא דלעיל מיני' וגלי לן בהך גז' דרק בנותר הוא דמיירי. וכדפי' הרגמ"ה ורש"י ז"ל שם ע"י. וכן מוכרח ע"כ בעיקר הסוגיא שם לפוס גירסתנו. וזו היא גירסת הבה"ג (סוף הלכות כריתות) ע"י. אלא דגירסתו נתחלפו שמות האמוראים שם. מימרא דרבי ינאי איהא שם בשם רבי סימאי. ומימרא שגירסתא דידן בשם רבי סימאי היא שם בשם רבי ינאי. וכן הוא בה"ג כתי' רומי ע"י. אבל בילקוט (פ' קדושים) גם בזה הגירסתא כדאיחא לפנינו ע"י. ומ"מ בעיקר הסוגיא אין שום שינוי וחילוק גירסתא בשום דוכתא. וא"כ דבריו שם תמוהים מאוד שהם דלא כמאן ומוקירו לא ידענו:

ומלכר זה גם מש"כ שם דקרא דלא תחללו את שם קדשי ונקדשתי וגו' קאי אנותר. זהו נגד המבואר להדיא בספרא (אמור פ"ט) ובגמרא אחריתא (כ"פ בן סו"מ ע"ד ע"א). דמבואר שם דאזהרה אחריתא היא לגמרי ומזהר בפ"ע היא. ואין לה ענין כלל עם לאו דלא תותירו ע"י. וכבר מנחה רבינו הגאון ז"ל גופי' לעיל (מנין הלאוין ל"ח ל"ג). והבה"ג וסייעתו ז"ל. וכן הרמב"ם ז"ל בחבורו הגדול (פ"ה מהלכות יבוא"ה) ובסה"מ (לאוין ס"ג) ובסמ"ג (לאוין ב') ע"י. וגם מה שמכתבאר מדבריו שם דס"ל דקרא דלא תחללו את שם קדשי הוא אזהרה לעונש כרת דנותר. וא"כ ס"ל דהוא אזהרה לאכילת נותר. דהא אין עונש כרת אלא על אכילת נותר. אע"פ שהוא לא הותר בעלמא. ובמותר איכא אזהרה אחריתא מדכתיב לא תותירו ממנו עד בוקר. הוא מחמיה מאוד דמלבד דמנופיה דקרא דלא תחללו לא משמע הכי מפשטי' דקרא כלל. גם בהדיא מבואר במעילה (סוף ד"ז ע"ב) דאזהרה אכילת נותר נפק'ל מדכתיב (פ' תוה) לא יאכל כי קדש הוא ע"י. וכדמפורש להדיא בגופי' דקרא דאכילת נותר מיירי דכתיב ושרפת את הנותר באש לא יאכל וגו'. ואין רמז בזה

זוטרותא שם עיי"ש. קשה לאידך גיסא דא"כ הלעטה היינו אכילה מרובה. וא"כ אין ענינה לכאן. דבנותר ופגול אכילה כתיב ואכילה היינו בכזית. ולא בעינן יותר מכזית לעונש כרת:

ואבינא הנראה בזה בכונת רבינו הגאון ז"ל ע"פ מאי דאמרין במכילתא (פ' בא פ"י). ומיינו לה ג"כ בירושלמי (פ"ב דפסחים ה"א) ולא יאכל חמץ לחייב את המאכל כחול או אינו אלא לאסרו בהנאה. כשהוא אומר לא תאכל עליו חמץ למדנו שאסור בהנאה. הא מה ת"ל ולא יאכל לעשות את המאכל כאוכל עיי"ש. וכי"כ דרשו בספרא (שמיני פ"ה) גבי שרץ העוף לא יאכלו לחייב את המאכל כאוכל או לא יאכלו לאסרם בהנאה ת"ל לא תאכלו וכו'. הא מה אני מקיים לא יאכלו לחייב את המאכל כאוכל עיי"ש. וכן דריש התם לקמן (פ"ב) גבי שרץ הארץ לא יאכל לחייב את המאכלין כאוכל או אינו לא יאכל אלא לאסור בהנאה ת"ל לא תאכלו וכו'. הא מה אני מקיים לא יאכל לחייב את המאכל כאוכל עיי"ש. הרי דכל היבא דכתיב קרא בלשון נפעל לא יאכל דריש ליה לחייב את המאכל כאוכל. וא"כ לפ"ז בנותר נמי דכתיב ושרפת את הנותר באש לא יאכל בלשון נפעל. אית לן למימר דאתי קרא לחייב את המאכל כאוכל. ומעתה לפ"ז נראה עפמ"כ במדרש שכל טוב (פ' תולדות) וז"ל הלעיטני נא עיקר מלת לעט סבירא לי כדאמר רב חסדא (שבת ק"ה ע"ב) הוא שמאכל אדם את הנער או את החולה או לשום צריה ביד להיוותו אוכל מחמת מאכל. ואין לו דמיון במקרא וזלתי דברי רבותינו דאמרי איזו היא המראה ואיזו היא הלעטה. אמר רב חסדא המראה הוא בכלי והלעטה ביד עכ"ל עיי"ש שח"כ הביא שם פי' המדרש שם שהוא כפירש"י. אלא דס"ל עיקר דרב חסדא צלמודא דיון. וכן פירש הרמב"ם (בפיה"מ פכ"ד דשבת) עיי"ש. וא"כ נראה דזו היא כוונת רבינו הגאון ז"ל כאן שכתב דועטי נותר. כדי לכלול את המאכל עם האוכל בכלל העונש. אלא שיש לי בעינין זה אריכות דברים הרבה ובסוגיא דפ"ב דפסחים (כ"ד ע"א) ובכמה דוכתי. ועי' מ"ש"כ הרב פ"מ בירושלמי שם עיי"ש. אבל לא ראיתי להאריך בזה כאן. וראיתי באזהרות הר"י אלברגלוי ז"ל שגם הוא כתב לשון זה במנין העונשין שלו בעונש כרת דאכל דם. שכתב ולועטי את הדם וכו' עיי"ש. ואם כוונתו בזה לכלול גם את המאכל הוא תמוה. דבהדיא מובאר בספרא (פ' אחרי פ"ח) דדריש ונכרתה הנפש האוכלת את הדם. האוכלת ולא המאכלת וכו' יכול לא יהיו נכרתים ע"י קטנים שאין הקטנים נכרתים ע"י עלמס. אבל יהיו נכרתים ע"י גדולים שהרי גדולים נכרתים ע"י עלמס ת"ל כל אוכליו יכרת. אינן נכרתים לא ע"י גדולים ולא ע"י קטנים עיי"ש. הרי דבהדיא מיעטו את המאכל גבי דם. ואולי אפשר לומר דס"ל כדעת הראב"ע ז"ל (פ' תולדות) שם דלפי פשוטו הלעיטני כמו האכילני עיי"ש. ונקט לשון הלעטה ע"פ פשוטו. וא"כ אפשר לומר כן גם בכונת רבינו הגאון ז"ל. אבל אין זה נכון. דעפי הו"ל למינקט לישנא דקרא דכתיב בנותר ופגול גופיהו אכילה. ובוא מבורר פ"י. ואין להאריך בזה יותר:

בשום דוכתא כלל דקרא דלא תחללו מידריש באכילת נותר. ויגזן אין ספק אלא דדברים אלו לא ילאו מאת רבינו הגאון ז"ל. והנה אזהרת אכילת נותר לא מנאה רבינו הגאון ז"ל במנין הלאוין שלו. וגם אזהרת אכילת פגול לא מנאה. וכבר נכתב אצלנו בזה לעיל (עשין קט"ו) ובשרשים עיי"ש מה שביארנו:

ומשי"ב רבינו הגאון ז"ל דועטי נותר ופגול. לריך ביאור דלפי מה שתרנס אונקלוס (בראשית כ"ה ל') על קרא דהלעיטני נא אטעימני כען. וכי"כ תרנס יונתן שם אטעים יתי. א"כ הלעטה היא טעימה. והרי אמרין (בפ"ב דברכות י"ד ע"א) בטי מיניה אשיאן מר"א השרוי בהענית מהו ש"טעום. אכילה ושהיה קביל עלי' והא ליבא. אי דילמא הנאה קביל עלי' והא איבא. א"ל טועם ואין בכך כלום. ועי' שם בחוס' (ד"ה טועם) ובשאר יאסורים שם. ובפ"ג דשבוט (כ"ב ע"א) אמרין אמר רבא מחלוקת בשלא אוכל אבל בשלא אטעום דברי הכל בכל שהוא. ופרכין פשיטא. ומשי מ"ד ליטעום כדאמרי אינשי קמ"ל עיי"ש. ובההיא דאמרין התם לקמן שם ע"ב) אר"ה ב"א א"ש שבוטה שלא אוכל ושטה חייב אכ"מ סבירא וכו' דא"ל אינש לחברי' ליטעום מידי ועיילי ואכלי ושתי עיי"ש. כתבו החוס' שם (בד"ה תא) וז"ל ואית מה ענין טעימה אלא אכילה. וי"ל שמא בלשונם הוה קרו לאכילה טעימה עכ"ל עיי"ש. וכ"כ שם בחוס' הראש' ובדיקצ"א עיי"ש. ובתשו' הריב"ש ז"ל (סי' רפ"ח) נשאל אם גם בכל איסורי אכילה דאורייתא אין איסור בטעימה וכתב שם וז"ל הוקשה לך במאי דמסקין דשרוי בהענית אכילה קביל עלי' טעימה לא קביל עלי' אפי' גבי איסורי אכילה נימא דשריא בהו טעימה. וכי נימא אין הכי נמי אי אפשר לומר כן. דהא מסקינן התם בחולין וכו'. וחידלת דכיון דבאיסורי אכילה מרבינן חזי שיעור מכל חלב אפשר לומר דטעימה בכלל. ואני אומר אף אם היה דבשאר איסורים שריא בהו טעימה. הרי דחולין לא קשיא וכו'. מ"מ לא משמע הכי אלא אפי' באיסורי אכילה טעימה אסורה. כדמשמע נמי מל"שנא דההיא דברכות. דמשום דלית' בכלל קבלתו הוא דשריא טעימה דלא מחית נפשי' למיסר כולי האי. ומיהו משמע דלא אסור מדאורייתא כמו חזי שיעור דהא טעמא דחזי שיעור משום דחזי לאילטרופי ואין לומר כן בטעמו ולא בממשו ועוד דאי דאורייתא כמו חזי שיעור ליבטי ברכה. אלא תניא מטעמת אינה לריבה ברכה וכו'. ואפשר דטעמא דטעימה אסירא אפי' באיסורי אכילה. היינו כדי שלא יבוא לבלוע מעט. ואתי לידא איסורא דאורייתא וכו' עכ"ל עיי"ש. עכ"פ מובאר דאין טעימה בכלל אכילה לכ"ע. ואפי' לדעת השואל להריב"ש ז"ל דס"ל דאסירא מדאורייתא. היינו רק משום דס"ל דהו"ל בכלל חזי שיעור. וא"כ גם לפ"ז עכ"פ לא הו"ל לרבינו הגאון ז"ל למיכתב כאן לשון הלעטה. דלפי התרגומים אינו אלא לשון טעימה. דהרי כאן בעונש כרת קיימין. ובחזי שיעור לכ"ע ליבא לא חלקות ולא כרת. וגם לפירש"י ז"ל (פ' תולדות) שנטה כאן מן התרגום ופי' ע"פ המדרש שם. וז"ל הלעיטני נא אפתח פי ושפוך הרבה להוכה כמו ששנינו (שבת ק"ה ע"ב) אין אוכסין הן הגמל אבל מלעיטין אותו עכ"ל. וכ"כ בפסיקתא

עונש מז.

היטב כדרכו. דהרי אפי' דמורת לחם לא בעינן
בחמץ משום דלא כתיב ביה לחם כהדיא. ומהיט
בסוגיא דפרק העור והרוטב שם לא בעי למטויי ביי
שוחה אלא מדכתיבא ביי אכילה. הא אי לא הוה כתיבא
ביי אכילה. לא הוה מזריקין קרא לרבות את השוחה.
משום דכיון דלא כתיב ביי לחם כהדיא גס השוחה בכלל.
אפי' שאין עליו תורת לחם. מי' ודאי מיהא אין איסור
חמץ נוהג אלא במין לחם דוקא. דהיינו חמשת המינים.
וכדאמרינן (בפ"ב דפסחים שם) דשאר כל המינים אינם
באין לידי חימוץ אלא לידי סרחון. ובירושלמי שם אמרו
שבדקו ומלאו שאין לך בא לידי מלה וחמץ אלא חמשת
המינים בלבד. ושאר כל המינים אינן באין לידי מלה
וחמץ אלא לידי סרחון עיי"ש. ואפי' נראה דבכוונה
דקדק וכחכ לשון ללחמה להורות בזה דאין חמץ נוהג
אלא במין לחם דהיינו בחמשת המינים הקרואים לחם.
ולא כתב בפירוש לחם משום דבקרא לא כתיב ביי לחם.
ולהכי לא בעינן ביי תורת לחם כמו במלה. אלא נשתמש
בפעל לחם לרמוז דעכ"פ אין איסורו נוהג אלא במיני
לחם. דהיינו בחמשת המינים בלבד:

עונש יז.

המערה מקור גדה. כתיב (פ' קדושים) ואיש אשר
ישכב את אשה דוה וגו' את מקורה הערה
וגו' ונכרתו שניהם וגו'. והאזהרה מדכתיב (פ' אחרי)
ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וגו'. מנחה רבינו
הגאון ז"ל לעיל (לאוין י"ז) עיי"ש. ונראה שדקדק לכתוב
המערה אפי' דבקרא כתיב לשון שכבה ואיש אשר ישכב
וגו' והאזהרה כתיבא בלשון לא תקרב. משום דמדכתיב
בה את מקורה הערה ילפינן כרת להערה כבגמר ביאה.
וזהו שכתב המערה מקור גדה. דהמערה כגומר. ומה
שסיים וכתב כי היא זמא (והוא מלשון הכתוב). איוב
ל"א י"א). נראה דכוונתו ע"פ מה שאמרו בספרא (קדושים
פרק י"ב) את מקורה הערה מגיד הכתוב שעשה בה את
המערה כגומר. אין לי אלא גדה שעשה בה את המערה
כגומר. שאר כל העריות מגין. אמרת מה נדה שחייבין
על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת עשה בה את המערה
כגומר. אף כל ערוה שחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה
חטאת נעשה בה את המערה כגומר. לא אם אמרת
בגדה שיש בה טומאה לפיכך עשה בה את המערה כגומר
חומר בשאר כל העריות שאין בהן טומאה לפיכך לא
עשה בהן את המערה כגומר. ת"ל כי את שארו הערה
הרי אחת למד בבנין אב מבין שניהן וכו'. הלא השוה
שבהן ערוה שחייבין עליה כרת וכו' אף כל ערוה וכו'
נעשה בה את המערה כגומר עיי"ש. והנה גם בהלמודין
(פרק הבע"י נ"ד ע"ב) בעי למילף מגדה ומאמות אב
ואמות אם במה הלא. אלא דדמי לה החם מה להלא
השוה שבהן שכן איסור הבא מאיליו עיי"ש. וכבר עמדו
בזה הראב"ד והר"ש משאנן ז"ל בפירושיהם שם. ותירלו
דהאי חנא לא חשיב לה פירכא עיי"ש. ולענין אפשר
קצת לומר דהיא פירכא תליא בפלוגתא דר"י ור"ל (בפ"ב
דשבוש כ"ג ע"ב). דהך פירכא לימא אלא לר"ל דס"ל
החם

וחמץ בפסח דלחמה. כתיב (פ' בא) כל אוכל חמץ
ונכרתה הנפש ההיא. ואזהרתו כבר מנחה
רבינו הגאון ז"ל לעיל (לאוין קס"ה) עיי"ש. ולשון ללחמה
שכתב. הוא מלשון הכתוב (משלי ד' י"ז). וכן לבו לחמו
בלחמי (שם ט' ד'). שפירושו אכילת לחם. אבל לא מלינו
לשון לחם באיסור אכילת חמץ כלל. ומהאי טעמא אפי'
חמץ שאינו בכלל לחם. הוא בכלל עונש כרת. כמבואר
בחולין (פרק העור והרוטב ק"ב ע"א). דתניא התם המחמה
וגמטו אם חמץ הוא עונש כרת. אם מלה הוא אין אדם
יולא בה ידי חובתו בפסח. ואמרינן התם עלה בשלמא
אם מלה היא אין אדם יולא בה ידי חובתו בפסח.
לחם עוני אמר רחמנא. והאי לאו לחם עוני הוא. אלא
אם חמץ הוא עונש כרת. אכילה כתיבא ביי. ומשני
אמר ר"ל אמר קרא נפש לרבות השוחה עיי"ש. הרי
דאיכתיב לכרת אפי' שוחה. אפי' דלא הו"ל בכלל לחם.
דהא מהאי טעמא אימעיט מללאת בו ידי חובת מלה.
וכן הוא פשוט ומבואר בכמה דוכתי דאזהרה ועונש דחמץ
לא תלי מידי בהורות לחם. אלא כל חמץ הוא באזהרה
ועונש כרת שכתב. ואפי' לשון ללחמה שכתב רבינו
הגאון ז"ל כאן הוא המוה לכאורה. ואפי' שכבר ידוע
דאשכחן בקרא לשון לחם גם בשאר מאכל. כמו דכתיב
לחם אשה גבי בשר השלמים. וגבי תמיד כתיב קרבני
לחמי לאשי. והרבה כיו"ב. מי' היינו רק היכא דמוכח
משנינא דקרא הכי. ואין זה אלא כמו שם מושאל. אבל
ודאי עיקר שם לחם אינו אלא לחם ממש. וכל מקום
שנאמר לחם החם. היינו לחם ממש דוקא. דהרי כהדיא
אמרינן (בפ"ב דפסחים ל"ז ע"ב) בבדיחא יכול יהא
מעיסה וחליטה חייבין. בחלה ת"ל לחם. ר"י אומר אין
לחם אלא האפוי בתנור. ואמרינן התם ח"ק סבר כיון
שחזר ואפאו בתנור לחם קרינן ביה. ור"י סבר אין
לחם אלא האפוי בתנור מעיקרא. וכיון דמעיקרא לאו
בתנור אפייה לאו לחם הוא. ואמר רבא מיט' דר"י
דכתיב ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד. לחם האפוי
בתנור אחד קרוי לחם ושאינו אפוי בתנור אחד אינו
קרוי לחם עיי"ש. והכי גמי אמרינן התם לעיל מיני'
הכא לחם כתיב למטויי הינא עיי"ש. הרי דעכ"פ לכ"ע
סתם לחם היינו לחם ממש דוקא. ובירושלמי (פ"ק דחלה
ה"א) יליף דלא מיקרי לחם אלא חמשת המינים מדכתיב
ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו. ושם
חטה אלו החיטים. שורה זו שכולת שועל וכו'. ושעורה
אלו השעורים. נסמן זה השיפון. וכוסמת זה הכוסמין.
גבולתו לחם עד כאן גבולו של לחם עיי"ש. והובא
בפיה"מ להרמב"ם והר"ש משאנן ז"ל (רפ"ק דחלה) עיי"ש.
הרי דלחם סתם אינו אלא לחם ממש. ודוקא מחמשת
המינים. ועי' מש"כ הפ"י בסוגיא דפ"ב דפסחים (ל"ה
ע"א) דהכריח שם דאין לחם אלא מחיטים ושעורים דוקא.
ושאר השלשה מינים אינם קרואים לחם אלא משום שהם
מין חיטים ושעורים עיי"ש בדבריו. ואפי' לא היה לו
לרבינו הגאון למיכתב ללחמה כיון דבחמץ לא כתיב
לחם בקרא. ומהיט מזהרין עליו אפי' כשאין עליו
תורת לחם:

אמנם נראה דלק"מ. ודברי רבינו הגאון ז"ל מודקדקים

בועלה. כדוהו בעינן למימר מעיקרא בספרא שם ובסוגיא דיבמות שם. אלא מ"י"ס כי היא זמה והוא עון פלילים (לשון הכתוב שם) ואין חילוק בזה בין גדה לשאר העריות. וזמה היא כמו שהרגס אינקלים עלת חטאין. וכן פירש"י שם. שילך יועלך לחטוא ע"י"ש. וע"י מש"כ הרמב"ן ז"ל (בפ' אחרי) בזה. ויונתן תרגום זנו. וכן נראה מדכתיב (קדושים י"ט כ"ט) ולא תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה. מיהו בזה יש לפקפק מסוגיא דתמורה (כ"ט ע"ב) ע"י"ש. ועבד"ל כהרגס חונקלוס. וזה שייך בכל העריות כולן. וא"כ כולן נכללו בדין זה כנדה. ועל זה רמז במש"כ לקמן בפסוק וזה מבוא האחיית. ראה לומר דגם זו ואחרות שאחריה בכלל זמה הן:

התם לחלק בהכי לענין איסור כולל. משום דס"ל דאיסור הבא מחלין חמיר טפי. אבל לר"י דלא מחלק התם בהכי. הכא נמי לא חשיבא ל"י פירכא. ותנא מסייע ל"י לר"י עיי"ש היטב ואכמ"ל בזה. ומ"מ למסקנא דסוגיין דיבמות שם ילפינן לענין העררה כולה: עריות מדה בהיקשא דרבי יונה עיי"ש. ונראה דמהאי טעם הקדים רבינו הגאון ז"ל כאן עונש כרת דגדה קידם לכל שאר עריות. משום דלענין המערה היא אם לכולן. דכולהו מינה ילפינן: ומעתה עפ"י נראה דזו היא כוונת רבינו הגאון ז"ל כאן במש"כ כי היא זמה. ור"ל לומר דמה שאברהם תורה וענשה כרת בגדה על העררה כעל גמר ביאה. אין זה משום חומר עומאמה שהיא מטמאה את

ספר המצות לרבינו גאון ז"ל.

עונש יח. יט. כ.

זמה שכתב רבינו הגאון ז"ל לבלי חוק ממיתה. הוא כולו מקשה. ודברים סתומים הם. ולכאורה נראה דכוונתו בזה דמשום דאשת אריו התם כתיב בקרא. היה מקום לומר דלא ענש הכתוב כרת אלא על אשת אחיו מאמו דאיסורה כולל בכל ענין. משא"כ אשת אחיו מאביו. כיון שהתירה תורה במקום יבוס הילכך גם שלא במקום יבוס לית בה כרת. וכן מבואר בספרא (קדושים פ"ב) לפי פ"י הר"ש משא"כ ז"ל דאי לאו שיש לנו הוכחה מקרא היה ראוי לומר דאין כרת אלא באשת אחיו מן האם בלבד ולא באשת אחיו מן האב. מהאי טעמא דכתיבנא עיי"ש. לזה כתב לבלי חוק. כלומר כל אשת אחיו בכל ענין היא בעונש כרת. כל היבא דליבא מלוא יבוס. ורק משום מלוא יבוס הוא שהתירה תורה. אבל כל היבא דליבא מלוא לייבס לא שגא מן האם לא שגא מן האב הרי זה ענוש עליה כרת. וזהו שכתב לבלי חוק. כל שאין בה חוק וגזירה מן התורה לקחתה לו לאשה. ואפ"י מן האב. ועפ"י היה נראה דמש"כ ממתעה. ט"ס הוא. דבלא"ה מלד החרוז איננו נכון. ולכן היה נראה לומר דט"ס הוא. וז"ל ממתעה. והוא ע"פ מאי דאמרין (רפ"ק דבב"ק ג' ע"ב) מצעה זה השן דכתיב איך נחפשו עשו נבעו מלפניו. כדמחננס רב יוסף איכדין איחבליש עשו אחגלין מטמרוהי עיי"ש. וכן כתב רבינו הגאון ז"ל בפחרון שלו לתשעים מלות בודדות (ס' ל"ה) עיי"ש. וזהו שכתב לבלי חוק ממיתה. כלומר ערות אשת אחיך לא תגלה. ואם עבר וגלה הרי זה ענוש עליה כרת. כל שאין מלוא וחוק לגלות. דהיינו במקום מלוא יבוס. דכתיב יבמה יבא עליה. ואפ"י אשת אחיו מן האב. וכגון שיש לו זרע. או שנתגרשה ממנו. ואשת אחיו שלא היה בעולמו. ולרת ערוה במקום מלוא. דכל אלו הן בכרת אע"פ שהן אשת אחיו מאביו. כיון שאין בהן מלוא יבוס:

ואפשר קצת לקיים הלשון כמו שהוא. ולומר דכוונתו

זמה מבוא האחות. ואשר אחיות הוריו צועה. כתיב (שם) ואיש אשר יקח את אחותו וגו' ונכרתו וגו'. וכתיב שם ערות אחות אחיך ואחות אביך לא תגלה וגו' עונש ישאו. והיינו כרת כדכתיב (בפ' אחרי) בסוף פרשת העריות ונכרתו הנפשות העושות וגו'. ואע"ג דלא כתיב עונש כרת בכל אחת בפ"ע. מ"מ הרי כתיב בהו ואהרת לאו בכל אחת בפ"ע והר"ל שני לחוין וכרת אחד שמתחלקין כרת וחטאות בכל אחת ואחת בפ"ע וכמשכ"ל. ובפרט לרבינו הגאון ז"ל דאזיל לשיטתו דבלא"ה גם בעלמא כל פרט ופרט נמנה לדעתו בחשבון בפ"ע. אע"פ שנכללו בלאו אחד כולם יחד. ואזהרות של שלשה עונשין אלו נמנו לעיל (לאין ק"ו ק"ז ק"ח) עיי"ש. ומש"כ לועה. הוא מלשון הכתוב (ירמיה ב' כ') ותחת כל עץ רענן את לועה זונה. ועיי"ש בפירש"י והרד"ק. וגם זה הוא מענין זמה כהרגס יונתן. ע"י משכ"ל (סוף עונש י"ז) עיי"ש היטב:

עונש כא. כב. כג.

דודתו. ואחות אשתו. ואשת אחיו לבלי חוק ממיתה. כתיב (שם) ואיש אשר ישכב את דודתו וגו' חטאם ישאו ערירים ימותו. ואזהרתו מדכתיב (פ' אחרי) ואל אשתו לא תקרב דודתך היא מנאה לעיל (לאין ק"ה) עיי"ש. וכתיב (שם) ואשה אל אחותה לא תקח וגו' ונכרתו הנפשות העושות וגו'. ואזהרה מנה לעיל (לאין ק"ט) עיי"ש. וכתיב (פ' קדושים) ואיש אשר יקח את אשת אחיו וגו' ערירים יהיו. ואזהרתו מדכתיב (פ' אחרי) ערות אשת אחיך לא תגלה וגו'. מנאה לעיל (לאין ק"ד) עיי"ש:

ספר המצות לרבינו סעריא גאון ז"ל.

המקור

זוה להוכיח דסתם אחיו היינו אחיו מן האב. לפמש"כ הרשעים ז"ל (בבב"ק ק"י ע"ב) בד"ה אחיה דמדכתיב בבב"י יעקב אחים אנחנו בני איש. הרי זה בגין אב לכל התורה דסתם אחי היינו מן האב עיי"ש בדבריו. וכן יש מקום להוכיח מדכתיב בצרכת יעקב הוי גביר לאחיו וישתחוו לך בני אמך. משמע דסתם אחיו היינו בני אביו. ועי' מש"כ הראב"ע ז"ל שם. ומאי דאילטרין בפ"ב דיבמות (י"ז ע"ב) למילף דאחים דיבוס היינו מן האב. וכן בפרק יש נוחלין שם לענין ירושה עיי"ש. עכ"ל דהתם איכא סברא וטעמא לומר דגם אחים מן האב בכלל אי לא דגלי קרא. ובגל"ה מבוחר בספרי (ראה). פ"הקא קט"ז) דסתם אחים היינו מן האב. דדריש התם מואחד אחיו. אחיו זה אחיו מאביו מואחד אחיו מלמוד שאחיו מאביו קודם לאחיו מאמך עיי"ש. ועי' בב"י (יו"ד ס"ו רכ"א). וגם בה"ה דיבמות שם. לפי גירסת הרשב"א ז"ל שם. פליג רבא וקאמר דלא לריך קרא למעוטי אחים מן האב. משום דאין סתם אחים אלא מן האב ובאן דכתיב דיבוס אחים. ממילא אימעטו אחים מן האב עיי"ש בדבריו. ועי' ג"כ בריטב"א שם. וגם בה"ה דפרק יש נוחלין שם לפי הרשעים ז"ל היינו משום סתם אחים היינו מן האב כמשכ"ל. ומאי דאילטרין בספרי (קדושים פ"ב) למילף מדכתיב גדה היא גבי ערות אשת אחיו. לומר דקאי על אשת אחיו מן האב. היינו משום דאע"ג דודאי מכתמא נמי אין אחים אלא מן האב. מ"מ ניחא ליה להאי תנא להוכיח כן מגופי דקרא. וכי"כ כתב הר"ש משאנן ז"ל בפירושו שם עיי"ש. ובגל"ה הך קרא דגדה היא לא מיתר דאילטרין למאי דדרשי' מיני' ר"פ הבב"י (נ"ד ע"ב) עיי"ש. ואין להאריך בזה. וא"כ אפשר לומר דהוה שכתב רבינו הגאון ז"ל בסתמיה. ור"ה לומר דמיעקב אבינו ע"ה למדנו דאין סתם אחים אלא מן האב. וקראו מתעה. משום דכתיב ב' והייתי בעיניו כמתעתע. ויש מטעה גם לשבת. כמבאר בפ"ב דקידושין (מ"ח ע"ב). איברא דודאי אינו הגון לקרות ליעקב אבינו ע"ה מתעה סתם. ויותר נכון לומר עפ"י דהכוונה למתעה ממש. ע"פ מאי שדרשו בספרי (פ' ראה פ"הקא פ"ז) מדכתיב כי יסיתך אחיו בן אמך. אחיו מן האב. בן אמך מן האב עיי"ש. וכן פירש"י שם. ומזה למד בתשובת מהרש"ם (חלק שני סי' י"ז) דסתם אחי אינו אלא מן האב עיי"ש. ואע"ג דבפרק בתרא דקידושין (פ' ע"ב) דריש כי יסיתך אחיו בן אמך באחיו מן האב לחוד עיי"ש. מ"מ ודאי גם לפ"י מדאילטרין קרא לפרושי בהדיא בן אמך. מבוחר דאחיו סתם בן אביו משמע. אלא דמהרש"ם ז"ל הביא מהספרי דמפורש שם הכי בהדיא דמוקי אחיו סתם באחיו מן האב. וזה פשוט. ודלא כמו שראיתי לאחד מן האחרונים ז"ל שהשיג עליו בזה. וא"כ אפשר לומר דמש"כ רבינו הגאון ז"ל ממתעה. כוונתו למסית. ע"פ מה שאמרו בספרי (שם) כי יסיתך יאחיו. אין הסתה אלא טעות שנאמר אשר הסתה אותו איזבל וכו'. וכן תרגם יונתן כי יסיתך. ארום יטעיןך. וכן בהסטה דאיזבל תרגם דאע"פ יאחיו. ועי' לקמן בסמוך (עונש כ"ד). וידוע כי טעות ותעות אחד הם. ועי' מש"כ הרד"ק ז"ל (יחזקאל י"ג י'). ור"ה לומר דממסית נשמע דסתם אחיו הוא מן האב. וא"כ ע"כ לא יתכן לומר דעונש כרת דכתיב בקרא בחשת אחיו אינו אלא באשת אחיו מן האב בלבד.

דסתם אחיו הוא מן האב ורי לנו לומר דגם אשת אחיו מן האב בכלל. אבל ודאי אי אפשר לומר דלא קאי קרא אלא על אשת אחיו מן האב בלבד:

איברא דודאי כל זה רחוק ורחוק לומר כן בכוונת רבינו הגאון ז"ל כאן ואינו במשמע. ויותר נכון משכ"ל להגיה דל"ל ממצעה. ובעיקר הדבר אינו מבורר כ"כ אם יש כרת על אשת אחיו מן האב. וכבר הביאו ההוס' (רפ"ק דיבמות) ד"ה אשת אחיו וכו'. ברייתא ערוכה. בספרא (קדושים פ"ב) דמיעט אשת אחיו מאמו מעונש כרת. דתנא התם אשר יקח את אשת אחיו באשת אחיו מאביו הכתוב מדבר. או אינו אלא באשת אחיו אפי' מאמו וכו' תלמוד לומר גדה היא לא אמרתי אלא באשת אחי שהיא כגדה מה גדה יש לא איסור ויש לה היתר אף אשת אחי יש לה איסור ויש לה היתר. ואינו היא אשת אחי שיש לה איסור ויש לה היתר. זו אשת אחיו מאביו אם יש לו בנים אסורה ואם אין לה בנים מותרת. מבוחר להדיא מפשטא דהך ברייתא דמיעט לגמרי אשת אחי מאמו מעונש כרת. והר"ש משאנן ז"ל בפירושו לספרא שם כתב שם בשם רבינו יצחק בר"ש ז"ל וז"ל אשר יקח את אשת אחיו באשת אחיו מאביו הכתוב מדבר. או אינו אלא באשת אחיו אפי' מאמו. והדין נותן דקרא לא מיירי באשת אחיו מן האב דוקא. אלא מיירי גם באשת אחיו מן האב. ועוד יותר יש לאוקומי' בזמן האב וליתן בה כרת שהרי אין בה היתר מלאוקומי' בזמן האב. דכיון דאית לה היתר לא מסתבר ליתן בה כרת. ת"ל גדה היא וכו'. אלמא באשת אחיו מן האב מיירי. אבל מ"מ גם באשת אחיו מן האב יש בה כרת. דהא מרבינן לה ללאו בריש הבא עני יבמות (ג"ה ע"א). וכתיב בפרשת אחרי מות ונכרתו אכולהו וכדמוכח התם. וכו'. כך פירש רב יצחק ב"ר שמואל ז"ל עכ"ל עיי"ש בדבריו. ופירושו זה כבר הביאנו ההוס' ביבמות שם ודמאווה. וז"ל שם ודוחק לומר ולפרש דדרשא דת"כ לא אחי למעוטי אשת אחיו מאמו. אלא אחי למימר דאיכא כרת אף באשת אחיו מאביו באין לה בנים בחיי בעלה אף ע"ג דיש לה היתר לאחר מיתה. דמה גדה אע"ג דיש לה היתר לאחר מיתתו וכו'. דאין הלשון משמע כלל כן. ועוד דכירושלמי פרק כלל גדול קאמר וכו'. משמע בהדיא דלמעט אשת אחיו מאמו אחי וכו' עכ"ל עיי"ש. הנה מלבד שדמו פירושו של הר"ש בשם הר"י בר"ש ז"ל מלד שהוא דחוק ולא משמע הכי בספרא כלל. הוסיפו עוד רא"י מן הירושלמי דמשמע בהדיא שלא כדבריו. אלא למעוטי אשת אחיו מאמו הוא דאחי. ולענין אחי מוסיף דמש"כ הר"ש ז"ל דונכרתו קאי אכולהו אין מזה הכרח כלל. דכבר הכריחו ההוס' בפרק בתרא דמכות (י"ד ע"א) בד"ה ההוא וכו' דונכרתו דכתיב התם לא קאי אלא העריות המפורשות בהדיא. ולא אהך דלא ידעין אלא מיתורא דקרא עיי"ש. וא"כ הבא נמי נהי דאיכא רביא אשת אחיו מאמו לאזהרת לאו מיתורא דקרא דערות אחיו הוא. מ"מ כרת לא שמענו. משום דונכרתו דכתיב בסוף הפרשה לא קאי אלא על העריות המפורשות בהדיא בה"ה פרשה. וגא על אשת אחיו מאמו דלא נפקא אלא מיתורא דקרא. ועי' בריטב"א שם שהביא משם הרמ"ה ז"ל דנראה דלא ה"ל כמש"כ ההוס' שם. אבל הריטב"א ז"ל שם דחה דבריו. משום דלא משמע הכי מסוגיל

מסוגיא דהתם עיי"ש. וא"כ כזרת התום' מוכרחת. וכיוצא כחזו התום' כזמה דוכתי כמו רפ"ק דצ"ק (ג' ע"א) סוף ד"ה לא עשרה וכו' עיי"ש. ובפ"ק דסוכה (ו' ע"ב) בתום' ד"ה מחילה וכו'. וכן פירש"י (שם לקמן י"ב ע"א) בד"ה וכולן וכו' עיי"ש. ועוד כזמה דוכתי. ויש לזה שורש בגמרא כסוגיא דב"מ (פרק השואל ל"ה ע"א) דאמרינן כי כתיב אם בעליו אמו וגו' אהנך חיובי דכתיבי זהו בהדיא הוא דמיכתב עיי"ש היטב. וא"כ מלך זה אין שום הכרח לומר דאיכא כרת באשת אחיו מאמו. ודברי התום' מוכרחין דמבריייתא דספרא שם ומהירושלמי מוכרח דממעט אשת אחיו מאמו. וכ"כ התום' בפ"ב דשבת (כ"ה ע"א) ד"ה כרת עיי"ש:

וראיתי להראב"ד ז"ל בפירושו לספרא שם שכתב וז"ל אשר יקח את אשת אחיו באשת אחיו מאביו הכ"י. והדר קדריש ליה להאי קרא בענין אחר דאשת אחיו בין מן האב ובין מן האם חייב. וקא' מיייתי לה מקרא יתירא דאזהרה. שני הדרכים הללו סותרות זו את זו. וכי האי דרשא בתרייתא אימא ביבמות (כ"ה ע"א). ואיכא למימר דחרי תנאי נינהו. ומו' איכא למימר דהך דרשא קמיימא הכי קאמר אי לאו קרא יתירא דכתיב גבי אזהרה האי קרא דעונשין הכי משמע וכו' עכ"ל עיי"ש. ומבואר מדבריו שהיתה לפנינו גירסא אחרת בספרא שם. והיתה לפנינו שם עוד ברייתא אחרת אשר איננה בגירסת הספרא שלפנינו. וגם בילקוט יתירא. וכנראה מדבריו היא הברייתא דמיייתי בסוגיא דיבמות (פרק הבע"י כ"ה ע"א) עיי"ש. ומדמיייתי לה בספרא (לפי גירסתו) הכא גבי עונש. אע"ג דעל קרא דאזהרה קאי. וא"כ מקומה בפרשת אחרי. דהתם הוא דכתיבא האזהרה. משמע ליה להראב"ד ז"ל דלפוס הך ברייתא גם קרא דעונש כרת כולל בין אשת אחיו מן האב ובין מן האם. ולזה כתב דשתי דרכים אלו סותרות זו את זו. ודרי תנאי נינהו. ושבו כתב דאיכא למימר דלא פליגי אהדדי. ותנא קמא אס' לא נאמר קאמר. דאס' לא רביי קרא לאשת אחיו מן האם גבי אזהרה. היה ראוי לומר דאין עונש כרת אלא באשת אח מן האב. אבל השתא דגלי מקרא יתירא גבי אזהרה דלא שניא בין אשת אח מן האב לאח מן האם. שמעינן גם לעונש. דגם אשת אחיו מן האם היא בכרת. אבל מלבד דלימא הכי בגירסתו. וגם מדברי הר"ש משאנן ז"ל מבואר דלא היתה ברייתא זו בגירסת שלפנינו. וגם בילקוט לא הביאה כאן. וגם בפרשת אחרי לא הביאה אלא מסוגיא דיבמות שם ולא מהספרא עיי"ש. ומבואר מזה שלא היתה בגירסת הספרא שלפנינו. בלא"ה הדבר תמוה כיון דלא אייתרביא אשת אחיו מאמו אלא גבי אזהרה בלבד. הכי נשמע מינה לענין עונש. וגם מדברי הספרא לא משמע הכי כלל לומר דברישא אס' לא נאמר קאמר. דא"כ ודאי הוה מפרש בסיפא קרא דנדה היא למאי אחי. וגם בסוגיא דיבמות שם לא מיייתי לה אלא לענין האזהרה בלבד ולא מוכר שם עונש כלל עיי"ש. וגם לומר דחרי תנאי נינהו דוחק גדול הוא. וכל זה לא נדחק אלא לפי גירסתו. וכבר נתבאר דאין זו גירסת הראשונים ז"ל: וכן מבואר מדברי התום' ברפ"ק דיבמות ובפ"ב דשבת שם שלא היתה כן בגירסת הספרא שלפנינו עיי"ש. הן אמות דגם לפי גירסת הספרא שלפנינו קשה

לכאורה מוקדתי התם לעיל מיני' גבי דודו. ומה אס' במוקדס שהתיר מכלל אשת אחיו מאביו אסר מכלל אשת אחיו מאמו. מקום שלא התיר מכלל אשת אחי אביו מאביו וכו' עיי"ש. הרי דפסיקא ליה לתנא דגם אשת אחיו מאמו הו"ל ערוה כאשת אחיו מאביו. וכבר נתקשו בזה קצת אחרונים. אבל לק"מ דהתם לא לענין עונש כרת מיירי. אלא לענין איסורא. דעכ"פ לענין אזהרת לאו ודאי מוזהר על אשת אחיו מן האם כמו על אשת אחיו מן האב. כמבואר שם בפרק הבע"י. ובשי' התם בספרא לעיל למילף מינה לאשת אחי אביו מן האם דעכ"פ תהיה באיסור לאו. ומסיק דאפילו איסור לאו לית בה ומותרת לגמרי. אבל כרת לעולם אימא לך דגם באשת אחיו מן האם ליכא מוקדתי בתר הכי:

ועכ"פ מבואר דשפיר הוכיח הרשב"ם ז"ל מבריייתא דספרא דליכא כרת באשת אחיו מן האם. ואין לנו בזה אלא מה שתיירא התום' (רפ"ק דיבמות ובפ"ב דשבת) שם לומר דלא מיטע בספרא אשת אחיו מאמו אלא מערירי דכתיב בהוא קרא. אבל כרת מיחייב גם באשת אחיו מאמו. משום דכרת וערירי שני עונשים חלוקים הם. ואפשר לכרת בלא ערירי. ודלא כדפירש"י דס"ל דתרווייהו חד נינהו עיי"ש בדבריהם. וכן תירא הרא"ם ז"ל ביראים (ס' רכ"ה) והסמ"ג (לאוין ק"ט) עיי"ש. ואמנם מלבד שכבר כתבו התום' שם דלא יתכן פ"י זה לרש"י ז"ל. וא"כ לדידי' ע"כ מוכרח דלגמרי אימעיטא אשת אחיו מאמו מעונש כרת. בלא"ה לא ביארו התום' שם דלפי דבריהם כיון דבאשת אחיו לא כתיב בקרא בהדיא אלא עונש ערירי בלבד. ואימעיט מיני' אשת אחיו מאמו. א"כ מהיכא תיתי לן עונש כרת באשת אחיו מאמו: בשלמא אשת אחיו מאביו איכא למימר דנפק"ל בה כרת מדכתיב (בפרשת אחרי) בתרה כי כל אשר יעשה מכל המעשבות האלה ונכרתו הנפשות העושות דקאי על כל העריות המפורשות למעלה בקרא. אבל אשת אחיו מאמו דלא כתיבא התם מג"ל בה עונש כרת. ואע"ג דגם אשת אחיו מאמו אייתרבי התם מריבויא דקרא בכלל אזהרת אשת אח. מ"מ כבר נתבאר דהך קרא לא קאי אלא על אותן העריות המפורשות למעלה בהדיא בקרא. ולא אהנך דלא נפקי אלא מיייתורא דקרא. וכמו שהכריחו התום' בפרק בתרא דמוכות שם ודלא כמ"ש הר"ש משאנן ז"ל. וראיתי להרא"ם ז"ל והסמ"ג שם שגם הם כתבו שם כדברי הר"ש ז"ל עיי"ש. וכבר עמד בזה הרב כנ"ג (בדינא דחיי) על דברי הסמ"ג שם בזה. אלא דמ"ש"כ שם לחלק דבאשת אחיו מאמו אע"ג דלא מרבינן לה אלא מיייתורא דקרא דערות אחיך היא. מ"מ הוה ייתורא גלי לן דאזהרת ערוה אשת אחיך לא תגלה משמע בין מן האב ובין מן האם ולא נילף מאשת אחי אביו דאין אזהרתו אלא באח מן האב ולא מן האם. וכיון דיייתורא דקרא דערות אחיך היא גלי לן דבאזהרת אשת אחיך לא תגלה נכללה גם אשת אחיו מן האם. ממילא גם קרא דונכרתו הנפשות העושות. קאי נמי על אשת אחיו מן האם. משא"כ בהדיא דפרק בתרא דמוכות שם גבי אחותו דאף ע"ג דכבר אייתרבי לאזהרה מקרא דאחותך היא. מ"מ אייתרדיך התם נמי ייתורא דקרא דערות אחותו גילה לריבויא לעונש כרת. משום דהתם אי לאו ייתורא דאחותך היא לא הוה שמעינן ממשמעות הכתוב

ולכן דברי רש"י ז"ל וסייעתו דכרת וערירי ענין אחד הם נראה מוכרחין. ודעת החסיד' וסייעתם ל"ע אללי ואכמיל בזה:

וביתר תמיהני דכל עיקר מה שהביאם לדין כך היינו משום שהקשה להם דמחמתין דרש יבמות דקחשיב אשת אחיו מאמו בכלל הנשים שפוטרוה לרבותיהן מן החליצה ומן היבום מהבאר דיש בה כרת. וכמ"כ שם (בד"ה אשת אחיו) וז"ל משמע הכא דבאשת אחיו מאמו יש בה כרת. דבמייבוי לאוין סבר תנא דמתני' דחוללות כדחנן וכו'. ובהדיא תניא בגמרא מה אמות אשתו מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת וכו'. והקשה רבינו שמואל דבמ"כ משמע וכו' עכ"ל עיי"ש. ולענין תמיהני מאוד כי איני רואה שום יסוד לעיקר קושיתם. דלעולם אימא לך דאשת אחיו מאמו כשנחלמנה או נחגרשה אין בה אלא לאו גרידא משום דאיתרבאי מקרא דערות אחיה היא דבתיב אלא אזכרת אשת אחיו. דאיתר לרבות אשת אחיו מאמו. דמתניא בבבליא דפרק הבבאי (נ"ה ע"א) עיי"ש. אבל כרת לית בה דלא אשכחן בה ריבויא לענין כרת. וקרא דונכרתו הנפשות העושות לא קאי עלה כמו שנתבאר. ומ"מ אינה מתייבמת מדאורייתא. משום דכיון דדרשינן התם שאינה כאשת אח מן האב שמתרת ליבם לאחר מיתת בעלה בלא זרע מדכתיב בה ערות אחיה היא. בהוייתה תהא עיי"ש. אי"כ בהדיא גלי קרא דאינה מתייבמת. דאם איתא דעכ"פ כשנשאת אחר מיתת בעלה הראשון לאחיו מן האב ומה בלא זרע שנפלה לפניו מכת אחיו מן האב שריא ליבמה. אי"כ אינה בהוייתה. ולא קרינן בה ערות אחיה היא דדרשינן בהוייתה תהא. שהרי מעיקרא בהוייתה היהס אסורה לו. וכיון דאימעיטא מדאורייתא מדין יבום. גם כשנפלה לפניו מכת קידוש אחיו מאביו. הו"ל לגבי כאשת אח שיש לו זרע דקיימת עלי' בכרת מלד אחיו מאביו. והו"ל כאשת אחיה שלא היה בעולמו שפוטרת לרעה ולרעה מן החליצה ומן היבום. ושפיר קהני לה במחמתין בכלל העריות שפוטרוה לרבותיהן ולרבותיהן מחליצה ומן היבום ושחייבין עליהן כרת. שהרי ע"כ מהגיתין מיירי כשנפלה לפניו מכת נשוא אחיו מן האב. דהא אין יבום אלא באחין מן האב. ואי"כ אין מקום כלל לעיקר קושית הרשעים ז"ל. ובהכי ממילא ניחא נמי מה שהקשו רש"י וחוס' (בסוגיא דפרק הבבאי ע"א שם) על מא' דדרשינן התם בהוייתה תהא. הא בלא"ה ה"א דגם אשת אחיו מאמו לאחר מיתת בעלה שריא. ומיפוק ליה דכבר ילפינן (לעיל י"ז ע"ב) אחיה אמות מבי יעקב דאין מלות יבום אלא באחים מן האב. ואי מדכתיב יחדיו המיוחדים בנחלה לאפוקי אחים מן האם דאין יורשים זא"ז עיי"ש. וכן הקשו הרשב"א והריטב"א ז"ל שם עיי"ש. ומה שתיראו דאי מתאם ה"א דאחים מן האב מלוה ומן האם רשות. או דה"א דאחים מן האב שר. ליבם ואסורה לעלמא ומן האם שריא ליבם ושריא לעלמא עיי"ש. לענין דהא האם דכרי אשת אח היא ערוה ואי לאו דחידשה תורה מלות יבום הו"ל ערוה נמורה לאחים. אלא שהתירה תורה במקום יבום ליבם, ואסורה לעלמא. וכיון דגלי קרא דאין מלות יבום אלא באחין מן האב דוקא. ממילא אשת אח מן האם כדקיימת קיימת באיסור ערוה לאחים. ולעלמא שריא כשאר כל העריות. שהרי אינה בכלל תורת יבום ומהיכא תיתי לן להחמיר

הכתוב אמות שמאביו ומאמו. משום דבקרא כתיב בת אשת אחיה חייב דמשמע שפי דמיירי באחותו שמאשת אביו ואמו. אבל מאונסין לא נפקיל אלא מיתורא דקרא דאחיה היא. וכיון דלא ממשמעות הכתוב משמע לן בת אביו ואמו מאונסין אלא מיתורא דקרא. להכי אינה בכלל העריות המפורשות בהדיא. והילכך עונש דונכרתו הנפשות העושות לא קאי עלה. ואילתריך קרא דערות אמות גילה לריבוייה לעונש כרת עכ"ד שם עיי"ש. אבל אין דבריו מהפיקים כלל לדעתו ואין חילוק זה נכון כלל. דהבא נמי כיון דאי לא דרביי קרא מיתורא דערות אחיה היא הוה חייב דדוקא על אשת אחיו מן האב הוא דהזכיר הכתוב דוקא וכמובאר בספרא שם. אי"כ ודאי אינה מן העריות המפורשות בהדיא למעלה. כיון דכל עיקר היסוד לא קים לן אלא מדרשא מיתורא דקרא דערות אחיה היא. והרב דינא דמי גופיה שם לקמן (קכ"ד ע"ב) הכריח מעיקר הברייתא דספרא גופא שם דבמשמעותא דקרא דערות אשת אחיה לא חגלה אין אשת אחיו מאמו בכלל. ולא נפקא אלא מריבויא דקרא דערות אחיה היא בלבד. ולהכי קרא דונכרתו הנפשות העושות לא קאי עלה עיי"ש בדבריו. ואי"כ ודאי הדבר תמוה דאי"כ מהיכא תיתי לן עונש כרת באשת אחיו מאמו להחוס' וסייעתם. נהי דממעטא דנדה היא דדרש בספרא לא שמענו אלא מיעוטא מערירי דכתיב בההוא קרא. מ"מ אכתי עונש כרת מ"ל. כיון דקרא דונכרתו הנפשות העושות ע"כ לא עלה קאי. והר"ם ז"ל והסמ"ג והר"ם מוה"נ ז"ל לא סמכו בזה אלא על קרא דונכרתו כמובאר להדיא בדבריהם. וכיון דע"כ מוכרח דהך קרא לא קאי על אשת אחיו מאמו. אי"כ ודאי קשה טובא גם לפי שיטתם אין לנו כרת אלא באשת אחיו מאביו דוקא. ואי"כ לא הועילו החסיד' וכל סייעתם ז"ל כלום בפירושם לברייתא דספרא שם:

ובעיקר פירוש תמיהני טובא דאם איתא דלא מיטעו בספרא מיתורא דקרא דנדה היא אשת אחיו מאמו אלא מערירי ולא מכת. ועונש כרת אי"כ גם באשת אחיו מאמו. אי"כ הדבר תמוה אללי למאי נפק"מ בהכי לדין אם גם אשת אחיו מאמו היא בכלל עונש ערירי. או לא. הרי כיון דאין זה אלא עונש בדי שמים. ולדין ליכא בהכי שום נפק"מ כלל. אי"כ בהדי כבשי דרחמנא למה לן. בשלמא בעונש כרת נפק"מ לדין לענין קרבן חטאת בשוגג. ולענין מלקות במזיד לפטור יד כריחתו. ולענין להכניסו לכיפה כמובאר סו"פ הנשרפין. אבל בעונש ערירי ליכא שום נפק"מ לדין לדין. ואע"ג דבפרק הבבאי (נ"ה ע"א) מלריך קרא יתירא ערירים יהיו ערירים ימותו שאם יש לו בנים קוברין ואם אין לו הולך ערירי עיי"ש. התם היינו כדי לאשמעין גודל חומר העונש של העובר. וכמו דעיקר העונש בכלל השמיטנו הכתוב אפי' שאינו אלא עונש בדי שמים בלבד. כדי להזהיר את העם למען ישמעו ויראו. הכי נמי השמיטנו פרטי העונש כדי להגדיל העונש ביותר. אבל כאן שלא בא הכתוב אלא להקל עליו. שלא נטעה לומר דגם אשת אחיו מאמו בכלל עונש ערירי באשת אחיו מן האב. הדבר תמוה לענין למאי נפק"מ ולמה לי קרא מיותר להכי. ואינו נראה לומר דנפק"מ לקוברו בין רשעים שאינם גם רים כעין דמשני ביבמות (ל"ב ע"ב ל"ג ע"ב) עיי"ש הי"כ.

יבוס נהגת גם באחים מן האם ג"כ שוב אינה עולה ליבוס מעתה . מאחר שלא היתה זקוקה לו מלד אחיו מן האם מעיקרה מליזה טעם שיהיה . וקיימא עלי' באיסור אשת אח מן האם . וא"כ ודאי דינא דמתניתין לא חלי מירי במאי דמלות יבוס אינה נהגת באחים מן האם . ואין כאן מקום אלא לדיוקא בעלמא . דמדלא נקט הך דינא אלא באשת אחיו מן האם . ולא נקטי' בכהאי גוונא באשת אחיו מן האב שנפלה לפניו מכח אחיו מן האם . ש"מ דאין מלות יבוס נהגת אלא באחיו מן האב . וע"כ אין כוונת הירושלמי להך דיוקא . דא"כ הו"ל למידק הכי בהדיא . אלא ודאי אטיקרא דינא דמתניתין קאי . לפרושי טעמא דמתניתין אחאי פוטרת לרתה . והרי עיקר דינא דמתניתין ודאי לא חלי בהכי מידי בדכתיבנא . אבל לפמ"ש כ"ח שפיר דודאי עיקר מילתא דאין מלות יבוס נהגת באחים מן האם . בלא"ה כבר נפק"ל מדכתיב ערות אחיך היא בהוייתה תהא . אלא דבמתניתין דמיירי שנפלה לפניו מאחיו מן האב היה ראוי לומר דאינה פוטרת לרתה . משום דכיון דלא איתרביא אשת אחיו מן האם אלא מקרא דערוה אחיך היא . א"כ אין בה אלא לאו גרידא . וא"כ היא גופא מדאורייתא בת חליה ויבוס היא . דעשה דיבוס מלד אחיו מן האב דחי לית . ובה לא שייך מיעוטא דערוה אחיך היא כמשכ"ל . ולזה מיייתי עלה בירושלמי גז"ש דאחים אחים מבני יעקב או ישיבה ישיבה דאין מלח יבוס אלא באחים מן האב דוקא . וכל שיש בה גם איסור אשת אח מן האם שלא מן האב . כגון שקודם שנשאת לאחיו מאביו כבר היתה נשואה לאחיו מן האם ונאסרה עליו מלד אשת אחיו מן האם . שוב אינה מתייבמת . וממילא הו"ל באשת אחיו שלא היה בעולמו וכיו"ב שחייב על זדונה כרת מלד אחיו מן האב ופוטרת לרתה כשאר העריות של חייבי כריתות כמו שביארנו : **ועכ"פ** מתבאר דמתניתין דתס' אין ראיה לומר דאשת אחיו מאמו היא בכרת . ואינה סותרת לביריתא דספרא שם . ואדרבה מהירושלמי שם במקומו משמע איפכא כמו שביארנו . והירושלמי לטעמי' אזיל . דבלא"ה כבר הביאו החוס' מהירושלמי דפרק כלל גדול דמבואר דס"ל דליכא כרת באשת אחיו מאמו . וכן נראה מהירושלמי דכתובות (פ"ג סוף ה"א) דעל מאי דתנן תס' הבא על אחותו וכו' ועל אשת אחיו וכו' יש להן קנס אע"פ שהן בהכרת אין בהן מיתה ב"ד . אמרו בירושלמי שם ואשת אחיו לא יבמתו היא . ומשני אמר רבי מתניה תיפתר שהיו לאחיו בנים ואירס אשה ומת ובא אחיו ואנסה עיי"ש . ובחוס' שם הביאו דברי הירושלמי . ובתנא דה"ה דהוה מלי לאוקמה בשתגרשה עיי"ש . וכן פירש"י שם עיי"ש . וכבר כתב באס"ז שם דהירושלמי לא בעי לאוקמי בנתגרשה משום דאשת אחיו לא משמע בשגרשה דלאו אשתו היא עיי"ש . וראיתי בהגהות המ"ג (סוף עשה ג"ד) שהקשה דאכתי הוה מלי לאוקמה באשת אחיו מאמו והכי' בל"ע עיי"ש . וכן עמד בזה בחוס' חדשים (רפ"ג דכתובות) עיי"ש . ולפמ"ש לק"מ . דהירושלמי לטעמי' אזיל דס"ל דאשת אחיו מאמו אין בה כרת . ומהנייהן קמני אע"פ שהן בהכרת . א"כ לא מיתוקמא באשת אחיו מאמו . ואע"פ דאכתי הוה מלי לאוקמי כגון שחורה ונשאת לאחיו מאביו דאית בה כרת

להחירה לאחים ולאסרה לעלמא בשום ענין . ועי' מש"כ הרמב"ן ז"ל ביבמות (ג"ד ע"ב) . ואין דבריו ז"ל מספיקים אלא באשת אח מן האב שלא במקום מלוה . אבל באשת אח מן האם כיון דבהדיא גלי קרא שלא ניתנה תורה יבוס מעיקרה אלא לאחים מן האב בלבד ודאי קשה . אבל לפמ"ש כ"ח אחי שפיר . דמגז"ש דאחים אחים מבני יעקב ומקרא דיחדיו לא שמענו אלא דאין מלות יבוס נהגת אלא באחיו מן האב . אבל מ"מ אכתי היה מקום לומר דעכ"פ אשת אחיו מאמו שנשאת לאחיו מאביו ומת בלא זרע . דעכשיו נפלה לפניו מכח אחיו מאביו . תתייבס . להא אינטריך קרא דערוה אחיך היא בהוייתה תהא שלא תלא מאיסורה לעולם . וכן לאידך גיסא אי לא הוה כתיב אלא קרא דערוה אחיך היא הוה סד"א דכיון דאשת אחיו מאמו אין בה כרת אלא לאו גרידא . כשנפלה לפניו מכח אחיו מאביו תתייבס . כשאר חייבי לאוין דמדאורייתא מתייבמות משום דעשה דיבוס דחי לית . ואע"ג דגלי קרא ערוה אחיך היא בהוייתה תהא . מ"מ כיון דמשום מלות יבוס לא מיסתריא אלא ביאה ראשונה בלבד . ובאר הכי קיימא באיסורה כדמעיקרא איסור עולם . כשאר חייבי לאוין . שפיר הו"ל בהוייתה . שלא ילאמה מאיסורה כלל . אלא דעשה דיבוס דחיא איסורה משום קיום המלוה וכיון שנתקיימה המלוה בבאה ראשונה הרי היא באיסורה כמו שהיתה . לזה אחיא גז"ש דאחים אחים ואשמעינן דאין תורה יבוס אלא באחים מן האב גרידא . לאפוקי כשנתערב בה גם איסור אשת אח מן האם שלא מן האב אינה בתורת יבוס . והו"ל באשת אחיו שלא היה בעולמו . או שיש לו זרע דקיימא עלי' בכרת מלד אחיו מן האב : **ועכ"פ** מבואר דמתניתין דרפ"ק דיבמות מדקחשיב ¹²³⁴⁵⁶⁷ אשת אחיו מאמו בכלל העריות הפוטרות לריותיהן מחליה ומיבוס אין שום רא"י לומר דאשת אחיו מאמו מלד עלמה היא מכלל שאר העריות שחייבין על זדון כרת . דאפשר לומר דודאי מלד עלמה אינה בכרת . דלא איתרביא מקרא דערוה אחיך היא אלא לאזהרת לאו גרידא . אלא דכיון דגלי קרא דאפי' כשנפלה לפניו ליבוס מלד אחיו מן האב אינה עולה ליבוס . א"כ בענין זה הו"ל באשת אחיו מן האב שלא במקום מלוה . והו"ל באשת אחיו מן האב שלא היה בעולמו שחייבין על זדונה כרת ופוטרת לרתה מחליה ומיבוס . וכיון דמשנתנו בענין זה הוא דמיירי . שפיר קמני שפוטרת לרתה מחליה ומיבוס אע"פ שמלד עלמה אין בה כרת . וגראה ראיה לזה ממה שאמרו בירושלמי (פ"ק דיבמות סוף ה"א) על הא דקמני במתניתין שם אשת אחיו מאמו . נאמר כאן אחיה ונאמר להלן שנים עשר עבדיך אחים אצחנו מה אחים שנאמר להלן באחים מן האב הכתוב מדבר אף אחים שנאמר כאן באחים מן האב הכ"מ . אמר רבי יונתן נאמר כאן ישיבה ונאמר להלן ישיבה וירשעה וישבתה בה . מה ישיבה שנאמר להלן ישיבה שיש עמה ירושה אף ישיבה שנאמר כאן ישיבה שיש עמה ירושה . וכו' עיי"ש בפ"מ . והוא תמוה לכאורה מאי ענין כל זה למתניתין . דהרי במתניתין לא מיירי אלא באשת אחיו מאמו שנתאלמנה או נתגרשה ממנו ונשאת לאחיו מן האב ומת ונפלה לפניו ליבוס מלד אחיו מן האב . והרי בענין זה אפילו אם היתה מלות

ספר המצות לרבינו סעדיא גאון ז"ל.

שם

כרת כמו שביארנו. לא צ"ל לאוקמי באוקימא רחיקהא כהך. דמילתא דלא שכיחא היא ולא משמע מסתימת מהגיתין דמיירי בהי. כי היכי דלא צ"ל לאוקמה באשת אחיו שלא היה בעולמו או בלדת ערוה. דג"כ לאו בנות יבוס נינהו וקיימי עליי בכרת. והיינו נמי מרבי טעמא דכתיבנא. אבל באשת אחיו מאמו בעלמא שפיר הוה מצי לאוקמה. אלא משום שאין זה כרת לא מיתוקמי בה מהגיתין כמו שנבאר:

וראיתי להחיות (פ"ג דכריתות י"ד ע"ב). דבההיא דתנן החס הבא על בתו בזה חייב עליה משום בת במו וכלתו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ואשת איש וגדה. רבי יוסי אומר אם עבר זקן ונשאה חייב עליה משום אשת אב. וכתבו בחוס' שם (בד"ה אשת אחיו) וז"ל אשת אחיו היינו אשת אחיו מאמו. דאי מאביו היאך נשאה זקן הא לא תפסי בה קידושין. דהו"א כלתו. ומכאן משמע דאשת אחיו מאמו בכרת. ומיחייב עלה חטאת. והא דממעט בתורת כהנים היינו מערירי אבל כרת איכא עכ"ל עיי"ש. וא"כ לדעתם ממשנה זו מהבאר דאשת אחיו מאמו היא בכרת. וכן פירש"י ז"ל בגמרא שם (בד"ה א"כ) דמיירי באשת אחיו מאמו. דא"כ היכי נשאת לזקן הא הו"ל כלתו עיי"ש. ואמנם לכאורה לא זו דאין משם ראיה. אלא אדרבה איפכא מוכח. דמדליל קאמר רבי יוסי אם עבר זקן ונשאה חייב עליה אף משום אשת אב. משמע דלא בא ר"י להוסיף בזה עוד חיוב אחר נוסף. מלבד כולו הכך דחשיב ת"ק. משום דאם יש כאן חיובא משום אשת אב לא משכחת להו לכולו חיובי דקחשיב ת"ק. והיינו ע"כ משום דע"כ לא משכחת לה שפיר באשת אחיו וגם יתחייב עלה משום אשת אביו. דהרי אין קדושין תופסין בה לזקן משום דהו"ל כלתו. וע"כ לא משכחת לה חיובא משום אשת אביו אלא כשלא היתה נשואה מקודם לאחיו. וא"כ אם איכא חיובא משום אשת אב. ע"כ ליכא כאן חיובא משום אשת אח. ותחת חיובא דאשת אב ליכא חיובא דאשת אחיו. והיינו דלא קאמר ר"י אף משום אשת אב. הן אחת דבפירש"י שם פירש דר"י אף משום אשת אב קאמר עיי"ש. אבל הרי במתניתין לא קתני הכי. וע"כ ל"ל דכתיבנא. והשתא א"כ קשה אמאי לא משכחת לה גם חיובא משום אשת אח עם חיובא דאשת אב. הרי נהי דבאשת אח מן האב לא משכחת לה. מ"מ הרי אחת משכחת לה שפיר באשת אחיו מאמו. וכמש"כ רש"י והו"א. אלא ודאי מוכרת מזה דאשת אחיו מאמו לית בה כרת. ולא מיחייב עלה חטאת. וליכא חטאת אלא באשת אחיו מאביו. וכשמתחייב משום אשת אחיו לא משכחת לה בה חיובא משום אשת אחיו מאביו. ולהכי לא קאמר ר"י אף משום אשת אב. וא"כ אדרבה מוכח משם דליכא כרת באשת אחיו מאמו. ודברי רש"י ותוס' ל"ע טיבא לכאורה:

איברא דלפ"ז קשה במאי דפרכין עלה בגמרא שם. קתני חייב עליה משום אשת אב. ומי שריא ליה. ופירש"י ומי שריא ליה לאביו של זה והא אשת אחיו היא דהא מחייבין ליה לבנו משום אשת אחי אביו. אלמא אסורה לו לאביו משום אשת אח ואין לו אישות בה. ואמאי קאמר רבי יוסי חייב עליה משום אשת אב עכ"ל עיי"ש. והשתא לפמ"ש מאי קשיא. והא

כיון דר"י לא קאמר חייב עליה אף משום אשת אב. משמע דודאי לא משכחת לה שיהייב על כל הכך דחשיב ת"ק עם חיובא דמשום אשת אב. דהא לא משכחת לה חיובא דאשת אחיו. וע"כ לא משכחת לה אלא בשלא היתה נשואה תחלה לאחיו. וא"כ גם משום חיובא דאשת אחי אביו לא תקשה מהאי טעמא גופא. דאפשר לומר דאין הכי נמי דלא משכחת חיובא משום אשת אב אלא בענין שלא היתה נשואה תחלה גם לאחי אביו. אלא ודאי עכ"ל דאע"ג דלא קתני בדברי רבי יוסי אף משום אשת אב. מ"מ משמע ליה לתלמודא דרבי יוסי אף משום אשת אב קאמר. וא"כ מלבד כל הכך חיובי דקחשיב ת"ק קאמר רבי יוסי דחייב נמי משום אשת אב אם עבר זקן ונשאה. והשתא א"כ הדרא קשיא לדוכחה. ועכ"ל דבאשת אחיו מן האם מיירי. וכמו שפ"י רש"י ותוס'. וא"כ שפיר הביאו החוס' רא"י משם דאשת אחיו מאמו היא בכרת. אלא דקשיא זו בלא"ה קשה לפמ"ש בחוס' שם (בד"ה מודה ר"י) וז"ל מודה ר"י באיסור מוסיף שאיסור חמור חל על איסור קל או באיסורין שוין. כגון איסור אשת אח ואחות אשה. אבל קל על חמור לא חייל באיסור מוסיף וכו'. ורבי יוסי דאחי לאוסופי אשה אב אינו מודה בהני דהזכיר תנא קמא. דבשלמא כלתו דבסקילה חייל אבה בתו דבשריפה. ואשת אב חייל אכלתו דשנין שוין. אבל אשת איש דבחנק לא חייל אשריפה ואסקילה. וכ"ש אחות אשה ואשת אח ואשת אחי אביו וגדה דחייבי כריתות לא חיילי. והילכך לרבי יוסי לא משכחת חלא שלש בת בתו כלתו ואשת אב עכ"ל עיי"ש. והשתא לפי דבריהם כיון דרבי יוסי לא מודה בהני שהזכיר תנא קמא. ולא משכחת לדידי' אלא תלתא חיובי בלבד. דהיינו בת בתו וכלתו ואשת אב. א"כ ודאי אית לן למימר דלא מיירי איהו כלל בשנשאת מעיקרא לאחיו ושוב אח"כ היתה נשואה לאחי אביו. שהרי בלא"ה לדידי' לא מיחייב עליהו כלל. דאיסור קל לא חייל אחיסור חמור. וא"כ מאי פריך אדרבי יוסי ומי שריא ליה. ואיטריך רבי יוחנן לשנויי כגון שנפלה לו ליבוס. כיון דרבי יוסי לא מיירי כלל בחיובא דאשת אחי אביו. וא"כ לא מיירי בשתיקה נשואה לאחי אביו. ושפיר שריא ליה. ועכ"ל דודאי אין ה"ג דהוי מצי לשנויי הכי. אלא דמ"מ קושטא דמילתא קא משני ליה דגם לפי דעתו דס"ל דר"י נמי בהכך גווי דת"ק מיירי. מ"מ לא תקשה מידי דשפיר משכחת לה דשריא ליה כגון שנפלה לו ליבוס. וא"כ אף אגן נימא הכי. דאע"ג דודאי לא משכחת לה חטאת אלא באשת אחיו מאביו. וע"כ לא מיירי מתניתין אלא באשת אחיו מאביו. וא"כ ר"י ע"כ מיירי בשלא היתה נשואה לאחיו. מ"מ רבי יוחנן קושטא דמילתא משני ליה דשפיר משכחת לה דשריא ליה בשנפלה לו ליבוס. אע"ג דאמת הוא דבלא"ה ע"כ ר"י לא מיירי בשתיקה נשואה מעיקרא לאחי אביו. כי היכי דלא מיירי כדמיירי ת"ק בשתיקה נשואה לאחיו כמש"כ. וא"כ עכ"פ אין מכאן שום ראיה לומר דאיכא כרת באשת אחיו מאמו. דלא מיירי בה הכא כלל. הן אחת בדברי הרמב"ם ז"ל (פ"ד מהלכות שגגות ה"ד) שהביא שם דינא דמתניתין דהתם כת"ק וגם כרבי יוסי דקיי"ל כוותי'. וכתב דיש בה שמונה חטאות. וזה ודאי לא

לומר דאשת אחיו דקתני במתניתין לא לענין חטאת קתני לה. אלא לענין מלקות. ובאשת אחיו מאמו. דאף ע"ג דכרת וחטאת לית בה. מ"מ הרי מיתת איתרבא לאוהרת לאו מיתורא דערות אחיך היא. וקתני מתניתין דחייב עליו משום אשת אחיו מלקות. ובהדיא דאמרין בפ"ג דיבמות (ל"ג ע"ב) מידי חטאות קתני וכו' עיי"ש. ועכ"פ רבי יוסי אפי' את"ל כדוה ס"ל למקשה דרבי יוסי קאי אכולהו חייבי דקחשיב ח"ק. מ"מ באשת אחיו אפשר דלא קאי אלא על אשת אחיו מאמו ולמלקות. וא"כ לאו כלתו היא. ומלך זה ליכא למיפדך מי שריא ל'. ולהכי לא פריך אלא מלך איסורא דאשת אחיו בלבד. ובהו גרוהי ג"כ עיקר הוכחת החו"ש שם כמבואר:

ועב"ם מתבאר שאין לנו ראיה מבוארת דאיכא כרת באשת אחיו מאמו. ואדרבה מבריייתא דספרא ומתירושלמי מתבאר שאין בה כרת. וכן משמע פשטא דסוגיא דגמרא (פרק הבע"י כ"ה ע"א) דאמרין התם ואשת אח גופא מ"ל (דאסורה מן האם) דתניא ערות אשת אחיך לא תגלה בין מן האב ובין מן האם וכו'. או אינו אלא מן האב ולא מן האם וכו' ת"ל ערות אחיך היא בין מן האב ובין מן האם. ואימא אידי ואידי באשת אח מן האב. חדא דיש לה בנים בחיי בעלה. וחדא דיש לה בנים לאחר מיתת בעלה וכו'. כחב קרא אחרינא ערות אחיו גלה. ופרכין חו התם ואימא אשת אח מן האם כאשת אח מן האב. מה אשת אח מן האב לאחר מיתת בעלה שריא אף אשת אח מן האם לאחר מיתת בעלה שריא. ומשני אמר קרא היא בהוייתה תהא עיי"ש. ופירש"י וז"ל ערות אחיך היא ומהאי קרא מרבינן אשת אח מן האם עכ"ל עיי"ש. ומתבאר מהד סוגיא דאין לנו קרא לריבויי אשת אח מן האם אלא מיתורא דקרא דערות אחיך היא. וכיון דהך קרא באוהרת הוא דכתיב אין לנו באשת אח מן האם אלא אוהרת לאו לחוד. אבל עונש כרת לא שמענו. אמנם בדברי הראשונים ז"ל מבואר דפסיקא להו דל"ש אשת אח מן האב ול"ש מן האם לעונש כרת. כמבואר בשאלות (פ' אחרי שאלתא ל"ה) ובה"ג (הלכות עריות) ובהלכות פסוקות לתלמידי רב יהודאי גאון ז"ל (הלכות עריות) ובספר וזהוהיר (פ' אחרי) וזו היא דעת הרמב"ם (פ"ד מהלכות שנגות) ובפיה"מ שם. והרא"ם ז"ל ביראים והסמ"ג שם. והתוס'. והמנוח (מלוה ר"ב). וכן נראה מפירש"י ז"ל (ביבמות ק' ע"א) בדרה חוללין וכו' עיי"ש. וכן משמע מדבריו בכריתות שם עיי"ש. אף ע"ג דלפי דעתו דכרת וערירי חדא נינהו ודאי מוכרת מבריייתא דספרא שם דליכא כרת באשת אח מן האם כמבואר בחו"ש ביבמות ובשבת ובכריתות שם. וז"ל דס"ל כפי' הר"ם משאנן ז"ל שהבאתי לעיל. וכן דעת הרמב"ן ז"ל (ביבמות נ"ד ע"ב) והביא שם ברייתא דספרא שם וכחב דמשנחא היא עיי"ש בדבריו. והראב"ד ז"ל בפירושו לספרא שם נראה כמסתפק בזה ולא בריירא ליה עיי"ש. ועי' בפסיקתא זוטרותא (פ' אחרי ובפ' קדושים) שדבריו סתומים מאוד בזה וז"ע עיי"ש:

וראיתי להנהיג (הלכות עריות) שכתב וז"ל גבי אשת אחיו כתיב קרא יתירא ערות אחיו גלה למייבן בין מן האב ובין מן האם. דהניא ערות אשת אחיך

לא נשכחת לה אלא באשת אחיו מאמו וכמבואר. וכן כתב שם הרמב"ם ז"ל בהדיא עיי"ש. וכ"כ בפיה"מ להרמב"ם בפ"ג דכריתות שם עיי"ש מבואר דס"ל דאשת אחיו מאמו יש בה כרת וחטאת. מ"מ מתניתין וסוגיא דכריתות שם גופא לא מוכח מידי וכמו שנתבאר:

א"ר דאכתי איכא למישדא בה נרגא. דכיון דהמקשה סתמא קפריך. וקאמר קתני חייב עליה משום אשת אח מי שריא ליה. וא"כ אפשר דתרת קשה לו. חדא דאסירא ליה משום כלתו דהא הו"ל אשת בנו כיון דלת"ק מייחבב בנו משום אשת אחיו. ולהמקשה הרי כוה ס"ל דרבי יוסי קאי נמי על כל חייבי דקחשיב ח"ק. ועוד אסירא ל' משום אשת אחיו. כיון שבנו מתחייב עלה משום אשת אחי אביו. ובדאי כל זה בכלל קושית המקשה דקפריך סתמא מי שריא ל'. וא"כ מאי קמשי ליה רבי יוחנן כגון שנפלה לו ליבוס. הרי לא מיתרלא בהכי אלא מאיסורא דאשת אחיו לחוד. אבל מאיסור כלתו לא משני מידי. ועוד דכיון דהמקשה סתמא קפריך מ"ל לרבי יוחנן דקושית המקשה היא כלל משום איסורא דאשת אחיו. ודילמא גם המקשה הוה ידע דמאיסורא דאשת אחי לא קשה מידי כיון שיש לה היתר במקום יבוס. ולא הוקשה לו אלא מלך איסור כלתו. ועל זה לא משני רבי יוחנן מידי. אלא ודאי מוכח מזה דאשת אחיו מאמו נמי זדונה כרת ושנגתה חטאת. וכיון דאשת אחיו סתמא קתני במתניתין לא מלי למיפדך. מאיסורא דכלתו. כיון שאפשר דמיירי בשאינה כלתו. דבאשת אחיו מאמו מיירי. וע"כ לא פריך אלא מאיסורא דאשת אחיו דזקן. ועל זה משני ל' רבי יוחנן שפיר דמיירי כגון שנפלה לפניו ליבוס. וא"כ הוכחת החו"ש במקומה עומדת. איברא דראיתי בפיה"מ להרמב"ם ז"ל (במתני' דכריתות שם) שכתב וז"ל והוא מה שאמרו בגמרא ומי שריא ל' אשת אחיו היא. והיתה התשובה שנפלה לו ביבמה וכו' עכ"ל עיי"ש. מבואר מדבריו דגירסא אחרת היתה לפניו שם. ולפי גירסתו לא פריך המקשה אלא מאיסור אשת אחיו של זקן. ולא משום איסור כלתו. וא"כ שפיר היה אפשר לומר כמו שביארנו דלפוס מאי דהו"ס ס"ל למקשה דרבי יוסי מיירי נמי בכל הכך חייבי דקחשיב ח"ק. קושטא דמילתא משני ל' רבי יוחנן דמאי דפריך מאיסור אשת אחיו לא קשה. משום דמשכחת לה בשנפלה לו ליבוס. אבל ודאי בלא"ה לא קשה. משום דע"כ לא קאי רבי יוסי אכולהו הכך חייבי דקחשיב ח"ק. כדמוכח ע"כ בלא"ה מלך איסור כלתו. וכן עכ"ל לפי דברי החו"ש שם (ד"ס מודה ר"י) וכמו שנתבאר:

א"ר דאכתי קשה דמ"מ המקשה לפי מאי דס"ד אמאי לא פריך אלא מאיסור אשת אחיו בלבד ולא מאיסור כלתו דקשיא טפי. דעל זה לא שייך שינויא דרבי יוחנן. ועוד דעכ"פ לבתר דמשני ליה רבי יוחנן מאי דפריך מאיסור אשת אחיו. הו"ל למיפדך מאיסור כלתו דלא מיפדך בשינויא דרבי יוחנן. ועכ"ל דמאיסור כלתו היינו טעמא דלא קשה לו משום דמיתוקמא מתני' באשת אחיו מאמו. וא"כ מוכח מזה דגם אשת אחיו מאמו בכרת. מיהו נראה דגם מזה אין הכרע. דאפשר לוודא דהא דלא פריך מאיסור כלתו משום דאיכא לומר דכיון דבהך מתניתין לא קהי בהדיא חטאות. אפשר

אחיך לא חגלה בין מן האם וכו'. ומסקנא ערות אחיו גלה עכ"ל (דף ג"ה ע"ב. דפוס ווארשא) עיי"ש. וכוונתו לסגיא דפרק הבעי' שם כמבואר. אבל דבריו תמוהים מאוד אל"י דהרי שם מבואר דקרא דערות אחיו גלה לא קאי אלא על אשת אחיו מאביו. ולרבות אם יש לה בנים לאחר מיתת בעלה. אבל אשת אחיו מאמו לא נפקא לן אלא מקרא דערות אחיך היא דכתיב גבי האזהרה. וכמבואר להדיא בבביתא שם. וכן ראיתי עוד להב"ג לעיל (שם דף כ"ב ע"ב) שכתב וז"ל וכן אחות אשתו בין אחות מאביו בין אחות מאמה חייב עליה כרת דגמרה מאשת אחיו דכתיב בה ערות אחיו גלה וכו' עכ"ל עיי"ש. הרי דס"ל דמקרא דערות אחיו גלה הוא דמרבין אשת אחיו מאמו. ובדאי דלפ"מ שרלה להביא ראיה לעונש כרת ע"כ הוכרח להביא מקרא דערות אחיו גלה דכתיב גבי עונש כרת. אבל הדבר תמוה דזהו נגד הבביתא וסוגיא דגמרא שם. דמבואר דלא גמרינן לה אלא מקרא דערות אחיך היא דכתיב גבי האזהרה. וקרא דערות אחיו גלה לא קאי אלא על אשת אחיו מאביו. ועוד יותר יש לתמוה ממה שראיתי להב"ג גופיה (שם דף ג"ה ע"א) שכתב וז"ל ארבעה קראי הוו ערות אשת אחיך לא חגלה. באשת אח מן האב ומן האם. ערות אחיך היא. לחייבו על אשת אחיו מן האם. וא"ש אשר יקח את אשת אחיו נדה היא. לחייבו על אשת אח (מן האב) שאין לה בנים ממנו בחיי בעלה. ואע"ג דמיסתיא ליה. ערות אחיו גלה. לחייבו על אשת אח (מן האב) שיש לה בנים לאחר מיתת בעלה עכ"ל עיי"ש. וזהו כולו כסוגיא דפרק הבעי' שם. וא"כ דבריו סותרים זא"ז. דהרי מזה מבואר דלא נפק"ל אשת אחיו מאמו אלא מקרא דערות אחיך היא דכתיב גבי האזהרה. וממילא מבואר דאין לנו מהך קרא אלא אזהרה לאו לענין חלקות. אבל עונש כרת לא שמענו ודבריו ז"ל ז"ע אל"י כעת:

ומעתה עפ"ז אם נגיה דברי רבינו הגאון ז"ל שז"ל ^{לחייב חוק ממבעה כמשכ"ל.} דבריו דבריו גדעת שחר ראשונים ז"ל שהבאתי. והם דברים אחדים עם דברי הב"ג (הלכות עריות דף ג"ב ע"ב) שכתב וז"ל אשת אחיו כל ששמה אשת אחיו חוץ מאשת אביו מאביו שאין לו בנים עכ"ל עיי"ש. וכן הן

דברי רבינו הגאון ז"ל כאן. וזה שכתב ואשת אחיו דברי חוק ממבעה. כלומר כל שנקראה בשמה אשת אחיו היא בכרת. חוץ מהזקוקה לו להתייבס. אמנם יותר נראה שיש לקיים דבריו כמו שהם בלא הגה"ה. וכוונתו ע"פ הכתוב בסוף פרשת העריות (סו"פ אחרי) ושמתם את משמרתם לבלתי עשות מחקות התועבות וגו'. וע"פ מה שאמרו (פ"ו דגדרים ג"א ע"א) מאי הועבה פועה אחת בה עיי"ש. וזה שכתב דבלי חוק מפתעה חרג תחרנו מבדנה וכו'. כלומר מורא וחרדה תאמו אתכם לבלתי עשות מכל חקות התועבות האלו פן אברית כפרץ נבעה. וזה מכוון ללשון הכתוב שם. כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות וגו' ושמתם וגו' לבלתי עשות מחקות התועבות וגו'. וכתב ממתנה במקום תועבה שהוא מלשון תועה. כמאמרם שם. ועי' בפסיקתא זוטרותא (פ' קדושים) על קרא דאת זכר לא תשכב עיי"ש היטב. וא"כ מש"כ לבלי חוק וכו' נמשך אלקמן על חרג תחרנו. וזה ברור ונכון. ומש"כ כפרץ נבעה. הוא מלשון הכתוב (ישעי' ל' י"ג) כפרץ נפל נבעה וגו'. ועי' בפירש"י ורד"ק שם. וא"כ אין מלשון רבינו הגאון ז"ל כאן שום ראיה להיכן דעמו מטה לענין עונש כרת דאשת אחיו מאמו. שלא כתב אלא כלשון הכתוב. ועי' בספרא (ויקרא דבורא דחובה פ"א) שאמרו שם וכשהוא אומר מכל מצות ה' לרבות אשת אחיו ואשת אחי אביו. אלא שיש באשת אחיו מה שאין באשת אחי אביו. ובאשת אחי אביו מה שאין באשת אחיו וכו'. אשת אחיו עשה בה אח מן האם כאח מן האב. ואשת אחי אביו לא עשה בה אח מן האם כאח מן האב עיי"ש. ולכאורה מוכח משם דאשת אחיו מן האם היא בכרת כאשת אחיו מן האב. אלא דא"כ יקשה גם לדעת הפוס' דהרי גם לדידהו עכ"פ אימציטא אשת אחיו מן האם מערירי. אבל אשת אח מן האב היא גם בערירי. וא"כ אין אשת אח מן האם כאשת אח מן האב מיהת לענין עונש ערירי. ועכ"ל דלא לכל דבר קאמר דעשה אשת אחיו מן האם כאשת אחיו מן האב. אלא כלפי מאי דבאשת אחי אביו לא עשה אח מן האם כאח מן האב לשום דבר. דהרי זו מותרת לגמרי מדאורייתא. קאמר דאשת אחיו עשה מן האם כמן האב מיהת לענין כרת. וא"כ גם לדין ניהא:

מנין ע"א העונשין. עונש כד. כה.

עונש כד. כה.

בתחלה

מסות טועה. ומדיח רעהו. (בפרשת ראה) כתיב כי יסיף אחיך וגו' לאמר נלכה

ינעבדה אלהים אחרים וגו'

וסקלחו באבנים וגו'

ובמדיח לא כתיב עונש

סקילה בהדיח בקרא. אלא

נפקל בגזש הדחה הדחה

מחסיס. או מנביא שהדיח.

כמבואר בספרי (ראה

פיסקא ל') ובסנהדרין (סוף

הנחנקין פ"ט ע"ב) ע"ש.

ומש"כ מסות טועה. נראה דט"ס הוא. ול"ל מסות

צועה. וכוונתו נראה שהיא ע"פ מה שאמרו בספרי (שם

פיסקא פ"ז) כי יסיף אחיך וגו' אין הסתה אלא טעות

שנאמר אשר הסתה אותו איזבל אשתו וגו'. וכן תרגם

יונתן כי יסיף ארוס יטעיק. וכן בהסתה דאיזבל תרגם

דאטעראת יתי איזבל אחתי. אלא דלפ"ז ל"ל דמסית

טועה שכתב. היינו לומר שמסית את הטועה. שהרי

המסית עצמו איננו טועה. אלא רוצה להטעות את הניסית.

ואינו אלא מטעה ולא טועה. וכמו שתרגם המתרגם

ארוס יטעיק. ואע"ג דקרא מיירי בשעדין לא טעה

הניסית. ולא אבה ולא שמע אליו. מ"מ קרי ל"י טועה

לפי מחשבת המסית שבה להטעותו. וכן אמרו (פ"ג

דסנהדרין כ"ט ע"א) מנין שאין טוענין למסית מנחש

הקדמוני וכו' ע"ש. הרי דנחש חשיב ליה מסית. וכתיב

הנחש השיאני. ותרגם אונקלוס חויא אטעיני. וכן

פירש"י שם השיאני הטעני. ומיהו יותר משמע מלשון

רבינו הגאון ז"ל דלמסית גופי קורא טועה. וכן מה

שאמרו בספרי אין הסתה אלא טעות. היינו לומר דהמסית

הוא טועה שסבור שיטעה לו הניסית וטועה בזה. ומשום

דדין המסית הוא אפי' בשלא אבה לו ולא שמע אליו.

וכמבואר בקרא. ואין מיתתו בב"ד אלא משום שביקש

להטעותו. וכמבואר במשנה (פרק ארבע מיתות ס"ז ע"א)

ע"ש. אלא דלפ"ז יקשה בספרי מאי דמיתתי מקרא

דאיזבל. והרי שם שמע לה הניסית ועבד ע"ז ככל אשר

הסתה אותו ולא טייה המסית. ועכ"ל דמש"כ טועה לא

קאי אלא על הניסית וכמש"כ. וגם יתכן לומר שאין

דבריו אלו ע"פ הספרי. אלא קרי למסית טועה משום

שמטעין אותו ומכמינין לו עדים אחורי הגדר. מה שאין

עושין לכל שאר חייבי מיתות ב"ד. כמבואר במתניתין

ובברייתא שם ע"ש. גם י"ל ע"פ מה שתרגם אונקלוס

וזנה אחרי אלהי נכר וגו' ויטעי בתר טעות (דברים

ל"א ט"ו). וכן תרגם (בראשית כ' י"ג) ויהי כאשר התעו

איתי וגו' והוא כד טעו עממיא בתר עובדי ידיון. וידוע

כי טעות וטעות אחד הם. ואין להאריך בזה. ומש"כ

טועה שני פעמים אין זה אלא כדי להתחיל במאי דסליק

מיני' בתרזוים שלפניו. כדרס בתרזוים אלו. והיינו הך :

אמנם

יש לתמוה לכאורה בדברי רבינו הגאון ז"ל

כאן דכיון דעונש סקילה דמדיח לא נפקל

אלא בגזש דהדחה הדחה ממסית או מנביא מדיח. אי"כ

לשיטתו אין זה ראוי להמנות בחשבון המלות בפ"ט.

וכמבואר במבוא (ס"ז ז' שורש שני) ושאר דוכתי. מיהו

נראה דכיון דכלל סקילת המדיח נכלל ג"כ נביא המדיח

שהוא בסקילה. דקיי"ל

כרבנן דנביא שהדיח

בסקילה. ואפי' לר"ש דאמר

נביא שהדיח אינו אלא בחנק

הרי לדיד' מדיח הדיוט נמי

בחנק דילף לה בגזש

מנביא המדיח. כמבואר

סוף הנחנקין ע"ש. וא"כ

לכ"ע נביא מדיח בכלל עונש

דמדיח. וכיון שלא מנה רבינו הגאון ז"ל וכן בהפ"ג

לא מנה נביא מדיח בחשבון הנסקלין בפ"ט. מבואר

דהיינו משום דעונש דנביא והדיוט המדיחים אין נמנין

אלא במלוה אחת. משום דשניהם ענין אחד הוא דזה

וזה סקילתו היא משום הדחה. ונביא המדיח נהי דגם

בדיד' לא כתיב בהדיח עונש סקילה בגופי'. אלא גמרינן

לה בגזש דהדחה הדחה ממסית. כמבואר שם (סוף

הנחנקין) ע"ש. מ"מ הרי עכ"פ עונש מיתת ב"ד סתם

כתיב ב' בהדיח בקרא. דכתיב והנביא ההוא או חולם

החלוס ההוא יומת וגו' ובערת הרע מקרבך. וא"כ עיקר

המלוה לב"ד להמיתו מפורש בהדיח בקרא. ולא אחי

גזש אלא להשמיטו בא"ז מיתתו להמיתו. ולהכי שפיר

מנה עונש סקילה דמדיח בחשבון המלות. משום שנכלל

בו נביא המדיח שענשו מפורש בקרא נהדיא. והדברים

ברורים :

א"א דמש"כ רבינו הגאון ז"ל מדיח רעהו. דמשמע

מלשנו דשייך דין מדיח אפי' מדיח את היחיד.

וזה תמוה דהרי אין דין מדיח אלא במדיח עיר הנדחת.

דהיינו רוב יושבי העיר ממאה ועד רובו של שבע.

ולרבי יאשיה מעשרה עד מאה וכמבואר בפ"ק דסנהדרין

(ט"ז ע"ב) ובפרק ארבע מיתות (ס"ז ע"א) ע"ש. ואין

ביחיד או יחידים אלא דין מסית בלבד. ואיכא נפק"מ

טובא בין דין המסית לדין מדיח. וכמו שביאר הרמב"ם

ז"ל (פ"ד ופ"ה מהלכות ע"ז) ע"ש יובחש"כ בכ"מ שם.

וכן יש לתמוה באזהרות הר"א הזקן ז"ל במנין העונשין.

שכתב וז"ל מסית ומדיח בפחשכי חבם עכ"ל. וכוונתו

מבוארת למה שאמרו בספרי (ראה פיסקא פ"ז) בסתר

לאמר מלמד שאין לאמרים דבריהם אלא בסתר. וכן

הוא אומר בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה וכו'

ע"ש. אבל הדבר תמוה מה שכתב כן במדיח והרי הך

קרא דבסתר לא כתיב אלא במסית. ועל זה שייכא

שפיר גם דרשת הספרי. משום דמסית דינו בהפית את

היחיד או אפי' יחידים. אבל במדיח שאינו אלא במדיח

את הרבים לא שייך זה כלל. שהרי הוא בא להדיח את

כל אנשי העיר. או עכ"פ רובם בפרהסיא. ועכ"ל דכ"ל

דמדיח אית' אפי' במדיח את היחיד. ואין זה אלא תימא

כמש"כ. הן אמת שראיתי בירושלמי (פרק ארבע מיתות

הלכה ט"ו) דאמריק החם מסית אומר בלשון נבט

והמדיח

המצות

והמצות לומר בלשון נמוך מסית שומר בלשון נמוך
נעשה מדינה. ומדינה שומר בלשון גבוה נעשה מסית.
מסית אומר בלשון הקודש ומדינה אומר בלשון הדיוט.
מסית שומר בלשון הדיוט נעשה מדינה ומדינה שומר
בלשון הקודש נעשה מסית עיי"ש. ובהקדמה שם הוכיח
מה דלהירושלמי כ"ל דגם במדינה את היחיד יש לו דין
מדינה אם אומר בלשון נמוך או בלשון הדיוט עיי"ש.
אלא שכבר הרגיש שם הוא גופי' מדאמרינן בתלמודא
דידן (בפרק ארבע מיתות שם) במדינה עיר הנדחת שנו.
ע"כ ל"ל דתלמודא דידן לא ס"ל הכי. ומהאי טעמא
השמיט הרמב"ם ז"ל חילוקים אלו דירושלמי עיי"ש
בדבריו. אלא דלא ידענא מאי קאמר. דנהי דתלמודא
דידן מביאר דביחיד לא שייך דין מדינה. מ"מ אכתי
איכא נפק"מ בחילוקים אלו של הירושלמי לענין מסית
את היחיד. שאם אומר בלשון נמוך או בלשון הדיוט אינו
נעשה מסית ולא מדינה. וכן מדינה את הרבים שומר בלשון
גבוה או בלשון הקודש אינו נעשה מדינה ולא מסית. ועי'
משי"כ שם במה"פ על דברי הירושלמי אלו. וגם דבריו
אינם מספיקים כלל עיי"ש. ואין להאריך בזה. ומ"מ
דברי רבינו הגאון ז"ל והר"א הזקן ז"ל י"ע טובא בזה.
ומיהו לדברי רבינו הגאון ז"ל אפשר לומר קצת דגם
רבים בכלל רעו. משום דכל חד וחד בפ"ע הו"ל רעו.
ואע"ג דמ"מ חד גמי מיקרי רעו. ויהי דין מדינה אינו
נוהג אלא במדינה את הרבים דוקא. מ"מ איכא למימר
דלא נקט לשון רעו אלא משום מסית בלבד. דבחד גמי
יש לו דין מסית. אבל מדינה ודאי שאין דינו נוהג אלא
במדינה את הרבים וכל חד כדיו. אבל דברי הר"א הזקן
ז"ל ודאי י"ע טובא בזה:

והנה אזהרת מדינה דנפק"ל מדכתיב ולא ישמע על
פיך. ופרק ארבע מיתות ס"ג ע"ב עיי"ש.
כבר מנה רבינו הגאון ז"ל לעיל (לאוין ו') עיי"ש מה
שביארנו שם בזה. אבל לאו דמסית דנפק"ל התם
מדכתיב וכל ישראל ישמעו ויראו ולא יוסיפו לעשות וגו'.
לא מנה רבינו הגאון ז"ל. והדבר תמוה לכאורה אמאי
השמיט לאו זה. וכן הבה"ג מנה אזהרת מדינה מקרא
דלא ישמע על פיך במנין הלאוין שלו. ולא מנה לאו
דלא יוסיפו לעשות שהוא אזהרת מסית. אלא דלהבה"ג
אפשר לומר ע"פ דעת הרמב"ם ז"ל בכוונת הבה"ג
במנין העונשין שלו שלא נחזיקו למנות אלא אזהרות של
העונשין ולא העונשין מזד עלמן. וכיון שמנה במנין
העונשין עונש דמסית. היינו אזהרה. ומה שמנה לאו
דלא ישמע על פיך. ע"כ לא משום אזהרת מדינה הוא.
אלא משום דמיני' נפק"ל גמי אזהרה שלא לידור בשמה
ולא יקיים בשמה ולא יגרום לאחרים לעשות כן.
כדאמרינן התם עיי"ש. אבל לרבינו הגאון ז"ל שהוא
מונה האזהרות של עונשין אלו בפ"ע והעונשין בפ"ע.
כמו שנתבאר בפתיחה. ודאי קשה טובא לכאורה:

א"א דמלבד זה הדבר תמוה ביותר דהרמב"ם ז"ל
וסייעתו מנו ששה לאוין במסית. וכמו שהם
מבוארים בזה"מ (מן לאו ט"ז ואילך) ובחבורו הגדול
(פ"ה מהלכות ע"ז ה"ד) עיי"ש. וכל ששה לאוין הללו
כולם השמיט רבינו הגאון ז"ל. ולא מנה מהם אף
אחד במנין הלאוין שלו. וכן הבה"ג ז"ל מלבד מה שלא
מנה פיקר אזהרת מסית מקרא דלא יוסיפו לעשות

לומר בלשון נמוך מסית שומר בלשון גבוה נעשה מסית.
מסית אומר בלשון הקודש ומדינה אומר בלשון הדיוט.
מסית שומר בלשון הדיוט נעשה מדינה ומדינה שומר
בלשון הקודש נעשה מסית עיי"ש. ובהקדמה שם הוכיח
מה דלהירושלמי כ"ל דגם במדינה את היחיד יש לו דין
מדינה אם אומר בלשון נמוך או בלשון הדיוט עיי"ש.
אלא שכבר הרגיש שם הוא גופי' מדאמרינן בתלמודא
דידן (בפרק ארבע מיתות שם) במדינה עיר הנדחת שנו.
ע"כ ל"ל דתלמודא דידן לא ס"ל הכי. ומהאי טעמא
השמיט הרמב"ם ז"ל חילוקים אלו דירושלמי עיי"ש
בדבריו. אלא דלא ידענא מאי קאמר. דנהי דתלמודא
דידן מביאר דביחיד לא שייך דין מדינה. מ"מ אכתי
איכא נפק"מ בחילוקים אלו של הירושלמי לענין מסית
את היחיד. שאם אומר בלשון נמוך או בלשון הדיוט אינו
נעשה מסית ולא מדינה. וכן מדינה את הרבים שומר בלשון
גבוה או בלשון הקודש אינו נעשה מדינה ולא מסית. ועי'
משי"כ שם במה"פ על דברי הירושלמי אלו. וגם דבריו
אינם מספיקים כלל עיי"ש. ואין להאריך בזה. ומ"מ
דברי רבינו הגאון ז"ל והר"א הזקן ז"ל י"ע טובא בזה.
ומיהו לדברי רבינו הגאון ז"ל אפשר לומר קצת דגם
רבים בכלל רעו. משום דכל חד וחד בפ"ע הו"ל רעו.
ואע"ג דמ"מ חד גמי מיקרי רעו. ויהי דין מדינה אינו
נוהג אלא במדינה את הרבים דוקא. מ"מ איכא למימר
דלא נקט לשון רעו אלא משום מסית בלבד. דבחד גמי
יש לו דין מסית. אבל מדינה ודאי שאין דינו נוהג אלא
במדינה את הרבים וכל חד כדיו. אבל דברי הר"א הזקן
ז"ל ודאי י"ע טובא בזה:

לומר בלשון נמוך מסית שומר בלשון גבוה נעשה מסית.
מסית אומר בלשון הקודש ומדינה אומר בלשון הדיוט.
מסית שומר בלשון הדיוט נעשה מדינה ומדינה שומר
בלשון הקודש נעשה מסית עיי"ש. ובהקדמה שם הוכיח
מה דלהירושלמי כ"ל דגם במדינה את היחיד יש לו דין
מדינה אם אומר בלשון נמוך או בלשון הדיוט עיי"ש.
אלא שכבר הרגיש שם הוא גופי' מדאמרינן בתלמודא
דידן (בפרק ארבע מיתות שם) במדינה עיר הנדחת שנו.
ע"כ ל"ל דתלמודא דידן לא ס"ל הכי. ומהאי טעמא
השמיט הרמב"ם ז"ל חילוקים אלו דירושלמי עיי"ש
בדבריו. אלא דלא ידענא מאי קאמר. דנהי דתלמודא
דידן מביאר דביחיד לא שייך דין מדינה. מ"מ אכתי
איכא נפק"מ בחילוקים אלו של הירושלמי לענין מסית
את היחיד. שאם אומר בלשון נמוך או בלשון הדיוט אינו
נעשה מסית ולא מדינה. וכן מדינה את הרבים שומר בלשון
גבוה או בלשון הקודש אינו נעשה מדינה ולא מסית. ועי'
משי"כ שם במה"פ על דברי הירושלמי אלו. וגם דבריו
אינם מספיקים כלל עיי"ש. ואין להאריך בזה. ומ"מ
דברי רבינו הגאון ז"ל והר"א הזקן ז"ל י"ע טובא בזה.
ומיהו לדברי רבינו הגאון ז"ל אפשר לומר קצת דגם
רבים בכלל רעו. משום דכל חד וחד בפ"ע הו"ל רעו.
ואע"ג דמ"מ חד גמי מיקרי רעו. ויהי דין מדינה אינו
נוהג אלא במדינה את הרבים דוקא. מ"מ איכא למימר
דלא נקט לשון רעו אלא משום מסית בלבד. דבחד גמי
יש לו דין מסית. אבל מדינה ודאי שאין דינו נוהג אלא
במדינה את הרבים וכל חד כדיו. אבל דברי הר"א הזקן
ז"ל ודאי י"ע טובא בזה:

ובידיהן משאר החטשה לאין דמסית נראה דליבא קושא
לרבינו הנאין ז"ל שלא מאן. מבוט דבאמת
לא אשכחן בשום דוכחא דהך קראי הו"ל אזהרות לאין.
ועיקר מקורן של הרמב"ם וסייעתו ז"ל בזה אינו אלא
מברייתא דספרי (ראה פ"ט ק"א פ"ט). דאמרין ההם לא
חאבה לו ולא חשמע אליו מכלל שנאמר ואהבת לרעך
כמוך יכול אתה אהב לזה. ת"ל לא חאבה לו. מכלל
שנאמר עוזב עמו יכול אתה עוזב לזה. ת"ל לא
חשמע אליו. מכלל שנאמר ולא תעמוד על דם רעך
יכול אי אתה רשאי לעמוד על דמו של זה. ת"ל ולא
חחוס עינך עליו. לא תחמול. לא תלמוד עליו זכות.
ולא תכסה עליו אם אתה יודע לו חובה אי אתה רשאי
לשחוק עי"ש. ורק על זה הוא שבו הרמב"ם וסייעתו
ז"ל יסודן למנותן בחשבון הלאין. כמבואר בבה"מ
להרמב"ם (לאין י"ז י"ח וכו') ובשאר ראשונים עי"ש.
אבל כד משייטין שפיר נראה דאין לזה הכרע. ודבריהם
תמוהים. דמלבד דאין שום רמז בהך ברייתא דהו"ל
אזהרות לאין. ואם עבר והראה אהבתו למסית או שעיב
עמו וכי"צ הרי זה עובר בלי"ת דלא חאבה לו ולא
חשמע אליו. אלא אדרבה משמע יותר דכל אלו היכס
אזהרות כלל. ואינם אלא מלאוי השלילה. וכמו שביאר
הרמב"ם ז"ל גופי' (בשרשו. שורש שמיני) דכל כי"צ
שהוא שלילות החיוב אין לנו לומר שהוא אזהרה לאו
עי"ש בדבריו. וכל מה שהשיג שם הרמב"ם ז"ל על
הבה"ג ז"ל קשה ביותר על הרמב"ם ז"ל גופי' בהך
לאין דהכא. דכיון שלא בא הכתוב אלא לומר שאין
המסית בכלל מלות עשה דואהבת לרעך כמוך. ולא
בכלל עשה דעוזב עמו. ולא בכלל אזהרת לאו
דלא תעמוד על דם רעך. אין לנו אלא לומר שאינו
חייב לאהבה אותו כשאר ישראל. ולא לעזוב עמו. ואינו
מוזהר שלא לעמוד על דמו כמו שהוא מוזהר על שאר
ישראל. ושלא חייבו הכתוב ללמד עליו זכות כשודע לו
זכות כמו שמהחייב על שאר ישראל. אבל הרשות בידו
לעשות כל אלה גם למסית. ואינו עובר בלא כלום על
קר. דאזהרת לאו לא שמענו. ודי לנו לומר שהולאו
הכתוב מכלל שאר ישראל לענין זה בלבד:

איברא דלכאורה מסיפא דהך ברייתא דקחני ולא
תכסה עליו אם אתה יודע לו חובה אי אתה
רשאי לשחוק. משמע דמוקי קרא דלא תכסה עליו לאזהרת
לאו שלא לשחוק. וא"כ משמע לכאורה דהכי נמי שאר
לאוי דמסית לא לשלילה בעלמא' מוקים להו. אלא
לאזהרות לאין. אבל אין מזה הכרע כלל. דהרי בלתי
עיקר לשון הספרי תמוה לכאורה. דמשמע דדוקא במסית
הוא דאינו רשאי לשחוק כשודע לו חובה בדינו. אבל
בשאר חייבי מיתות ב"ד אפי' יודע לו חובה רשאי
לשחוק כדי שיכל לדיק במשפטו. וזה תימא דהא כתיב
ובעתה הרע מקרבך. וכל שודע לו חובה ושחוק הרי
הוא עובר על מש"כ בהורה ובעתה הרע מקרבך. כמש"כ
הרא"ש ז"ל (פ"ק דמכות ס' י"א) עי"ש. ומחנה"ס
היא (פ"ד דסנהדרין ל"ז ע"ב) דתנן ושמא האמר מה
לנו לחוב בדמו של יי. כבר נאמר באבוד רשעים
רינה. ובפרק בתרא דחולין (ק"ל ע"ב) אמרינן עוף
סבור שהרג את הנפש פטור מלשלחו מאי טעמא דאמר
קרא

לא גמרינן מדיח ממסית. וגראה דלרבנן גם נביא
שהדיח הרי הוא בכלל לאין אלו. דהא לדירוחו גם
נביא שהדיח גמרינן ממסית בנז"ש כמבואר שם. ויש
להביא עוד ראיה לזה מדתניא (סו"פ הנחנקין פ"ט ע"א)
ארבעה לריבין הכריה המסית ובן סור' וזקן ממרא
ועדים זוממין. יבולוהו כתיב בהו וכל הפס וכל ישראל
עי"ש. ואילו בתוספתא (פ"א דסנהדרין) קחני בהך
ברייתא בן סור' זקן ממרא והמסית והמדיח ונביא
השקר ועדים זוממים עי"ש. הרי דגם מדיח ונביא
השקר בכלל מסית לענין זה. דהא במדיח ונביא השקר
לא כתיב בהו וכל ישראל ישמעו וגו'. אלא ודאי היינו
משום דגם איהו בכלל מסית כינהו מטעם שביארנו.
וכראה דזו היא כוונת הרא"ש ז"ל (ביראים סוף ס' י'
פ"ג) שכתב וז"ל ומדיח העיר ונביא שהדיח בכלל מסית
הן פכ"ל עי"ש. והוא תמוה לכאורה. אבל לפמש"כ
דבריו מבוארים. וגראה דנביא השקר דקחני ההם
בתוספתא. היינו נביא שהדיח. ועי' בתוספתא (פ"ז
דסנהדרין) עי"ש היטב ול"ט בזה ואכמ"ל. ומ"מ מד
זה ליכא קושיא כ"כ בדברי הרא"ש הזקן ז"ל. דאפשר
לומר דכוונה נקט הך לאין במדיח. לאשתענין דגם
מדיח בכלל אזהרות אלו. וה"ה נמי לענין הכמנה.
אע"ג דמ"מ לא הו"ל לחינקט מדיח בלבד. דמשמע דעל
מדיח לתור הוא דקאי. וזה ודאי לימא. ואין להאריך בזה:

ועב"פ מכל השעה לאין דמסית לא מנה הרא"ש הזקן
ז"ל אלא הך ארבעה בלבד. והשמיט לאו
דלא חחוס עינך עליו ולאו דולא יוסיפו לעשות. וגראה
שסעמו בזה משום דס"ל דלאו דלא חחוס וגו' אינו אלא
כלאו שכתב פס לאו דלא תחמול שכבר מנה. ולא
כתב אלא לחזוק ואזהרה יתירה כשאר לאין סנכפלו
בחדה. ואינו בא במנין לכ"ע. ולאו דולא יוסיפו לעשות
וגו' דהו"ל אזהרת מסית. היינו טעמא שלא מנה. משום
שכבר מנה מסית במנין העונשין. וכבר ביארנו (בפתיחה
לעונשין) שכן דרכו של הרא"ש הזקן ז"ל בהרבה מן
הלאחרן של העונשין עי"ש. ואמנם הרא"ש אלכרגלוי ז"ל
לא מנה באזהרותיו אלא שנים מלאין הללו. דהיינו לא
חאבה לו ולא חשמע אליו עי"ש. ובאזהרות הרא"ש בן
גבירול ז"ל לא נאס אלא לאו דכל ישראל ישמעו ויראו
ולא יוסיפו לעשות. דזו היא כוונתו במש"כ שם וז"ל
ז"א תהיה אחרי פסיתים נבערים פכ"ל. ור"ל לומר
שלא חלק אחרי המסיתים ההדיוטים להוסיף ולעשות
מדבר הרע הזה ובדאמרינן (בפרק ארבע מיתות שם)
שמסית זה ההדיוט. ופירש"י (בד"ה ולא זו) וז"ל מסית.
הדיוט ושוסה הוא עי"ש. ויחד מבואר שם בירושלמי
(הלכה י"ב) דאמרין האם המסית זה הדיוט. הא חכם
לא. ומשני מכיון שהוא מסית אין זה חכם וכו' עי"ש.
וזהו שכתב מסיתים נבערים. שהוא נבער מדעת ולא
חכם. אבל כל שאר הלאין דמסית לא מנה. ועכ"פ
התמיהא גדולה יותר על דבינו הגאון ז"ל והבה"ג
שהשמיטו כל ששת הלאין הללו כולם. ובפרט תמוה
מלאו דאזהרת מסית. דודאי לאו גמור הוא. כמבואר
להדיח בנמרא שם. ולשיטת רבינו הגאון ז"ל הרי כל
האזהרות של העונשין נמנות בפ"פ במנין הלאין ומה
ראה שהשמיטה:

קרא שלח תשלח בתי שאתה מזה לשלח יאל זה שאי
 אתה מזה לשלח אלא להביא לבד לקיומי צי' ובערת
 הרע מקרבך עיי"ש. ופירש"י וז"ל ובערת הרע מזה על
 כל הפוגע בחייבי מיתות להביא לבד כדי לבער רשעים
 מישראל עכ"ל עיי"ש. הרי דאפי' במקום מזה חייב
 לעבור על המזה כדי לעשות דין ברשעים ולבער הרע
 מקרבנו. והכי נמי אמרינן התם לקמן (ק"מ ע"א) עיי"ש.
 וא"כ למאי חליטריך להכי קרא במסית. ואין לומר
 דחליטריך קרא משום ההיא דאמרינן (פ"ד דסנהדרין
 ל"ג ע"ב) מנין שאל יאל מביד זכאי ואמר אחד יש לי
 ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו ח"ל ולדיק אל
 תהרגו. אמר רשב"א וחילופא במסית דכתיב לא תחמוד
 ולא תכסה עליו עיי"ש. וא"כ נימא דלענין זה הוא
 דמיירי נמי בדרייתא דספרי שם. דהא ליכא דהרי
 ההיא מילתא דהתם דריש לה בספרי גופא שם לקמן
 בסמוך מקרא דכי הרוג תהרגנו עיי"ש. והיינו נמי מאי
 דאמר' בסוגיא דסנהדרין שם לקמן רב כהנא מתני מבי
 הרוג תהרגנו עיי"ש. והיינו ההיא דרייתא דספרי לקמן.
 וא"כ ממילא מובאר דהכא ע"כ לא בהך דינא הוא דמיירי
 בספרי אלא הדברים כפשוטן ומיירי קודם שנגמר דינו.
 וא"כ ודאי קשה טובא כדאקשינן:

ולכן נראה דאפשר לומר ע"פ מאי דתנן (ר"פ היו
 בודקין) אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד
 עליו חובה משתקין אותו. אמר אחד מן התלמידים יש
 לי ללמד עליו זכות מעלין אותו וכו' אם יש ממש
 בדבריו שומעין לו וכו' ולמחרת משכימין וכו' המלמד
 חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור
 וללמד חובה עיי"ש. והיינו דוקא בשאר כח דיני נפשות
 חוץ ממסית. דבמסית מובאר בתוספתא (סוף פ"י
 דסנהדרין) דקתני הכל מלמדין זכות וחובה. המלמד זכות
 יכול לחזור וללמד חובה עיי"ש. ועפ"י יתכן לפרש דמאי
 דקתני בספרי דקרא דלא תכסה עליו אחי לאשמעין
 שאל אתה יודע לו חובה אי אתה רשאי לשחוק. היינו
 לענין אחד מן התלמידים. דבזה ודאי דוקא מסית ומשום
 דגלי צי' קרא מדכתיב לא תכסה עליו. משא"כ לשאר
 חייבי מיתות צ"ד שהכל מלמדין זכות ואין הכל מלמדין
 חובה. כדנפק' מקרא (פ"ד דסנהדרין ל"ד ע"א) עיי"ש.
 מעשה לפ"י ממילא מובאר דגם מהכא אין שום ראיה
 לומר דקרא דלא תכסה עליו אי"ל אזכרת לאו להזכיר
 שלא לכסות עליו חובתו. דהרי בלא"ה קשה לכאורה
 מאי דמובאר מלישנא דברייתא דאי לאו דגלי קרא דלא
 תכסה עליו היה ראוי לומר דרשאי לשחוק מללמד עליו
 חובה. וקשה תיפוק ל"י דכיון דהדין טהר דבמסית יכול
 ללמד עליו חובה ודאי אינו רשאי לשחוק משום ובערת
 הרע מקרבך. ועכ"ל דודאי אין הי"כ אלא דאי לאו קרא
 דלא תכסה עליו היה ראוי לומר דלענין זה אין לחלק בין
 מסית לשאר חייבי מיתות צ"ד. וגם במסית אין התלמיד
 יכול ללמד עליו חובה ומשתקין אותו. ואין בזה משום
 ובערת הרע מקרבך. וא"כ עכ"פ השתא דגלי קרא דלא
 תכסה עליו דיכול ללמד עליו חובה. ודאי גם מלד
 ובערת הרע מקרבך חיובי מחייב ללמד עליו חובה
 כשידע לו חובה ואינו רשאי לשחוק. והשתא א"כ ממילא
 מובאר דודאי גם קרא דלא תכסה אינו אלא כשאר לאוי
 שגלילה. ואינו אזכרת לאו. ולא קאמר קרא אלא שאינו

ועוד נראה ראיה לזה ע"פ מאי דבלא"ה קשה לכאורה
 במאי דילפינן מקרא דואהבת לרעך כמוך ברור